

ปฏิบัติธรรม

ให้ครบคู่และรอบด้าน

พระไพศาล วิสาโล

ปฏิบัติธรรม

ให้ครบคู่และรอบด้าน

.....
พระไพศาล วิสาโล

ณ อุโบสถวัดญาณเวศกวัน
วันอาทิตย์ที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๖๒

คำปรารภ

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ปรับปรุงจากคำบรรยายของข้าพเจ้า ณ วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๖๒ อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “ธรรมตามอำเภอใจ”

ในการบรรยายครั้งนั้นข้าพเจ้ามีความประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นถึงธรรมของพระพุทธองค์ในภาพกว้าง ดังทราบกันดีอยู่แล้วว่าพุทธธรรมนั้นเป็นทางสายกลาง ไม่ข้องเกี่ยวกับความสุดโต่งสองขั้ว ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ พุทธอีกอย่างคือทางที่ประกอบด้วยธรรม ธรรมทั้งหลายที่รวมกันเป็นทางสายกลางนั้น ล้วนเป็นประโยชน์เกื้อกูล แต่มีสิ่งหนึ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้ก็คือ ความสมดุลหรือความพอดีในการปฏิบัติธรรม หากปฏิบัติอย่างไม่สมดุลหรือไม่พอดี ก็อาจเกิดผลเสียได้ อาทิ ศรัทธา กับ ปัญญา หรือ สมာธิ กับ วิริยะ หากหนักทางใดทางหนึ่งมากเกินไป หรือหย่อนทางใดทางหนึ่งมากเกินไป การปฏิบัติย่อมไม่เกิดผลเท่าที่ควร หรืออาจทำให้มีปัญหาตามมา นอกจากธรรมในหมวดอินทรีย์ ๕ หรือ พละ ๕

แล้ว โพชฌงค์ ๗ ก็ต้องอาศัยความสมดุลในการปฏิบัติ เช่นกัน เพื่อให้เกิดความพอดี ระหว่าง ธรรมวิจยะ วิริยะ และปีติฝ่ายหนึ่ง กับ ปัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา อีกฝ่ายหนึ่ง โดยมีสติ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความสมดุล ทั้งอินทรีย์ ๕ และ โพชฌงค์ ๗

นอกจากความสมดุลของธรรมในแต่ละหมวดแล้ว ความสมดุลของธรรมในแต่ละกลุ่มหรือแต่ละประเภท ก็เป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงเช่นกัน ดังในคำบรรยายดังกล่าว ข้าพเจ้าได้ จัดกลุ่มเป็นคู่ๆ ที่ต่างเสริมกันและกันให้สมบูรณ์ ดังนั้นจึง ควรปฏิบัติควบคู่กัน จะขาดอันใดอันหนึ่งไปไม่ได้ กล่าวอีก นัยหนึ่ง ควรปฏิบัติให้สมดุลหรือพอดี จึงจะเกิดผลดีอย่างแท้จริง

คุณหม่อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ ประธานชมรมกัลยาณ- ธรรม เห็นว่าคำบรรยายดังกล่าวมีประโยชน์ ควรเผยแพร่ จึงขอเข้าไปพิมพ์เป็นหนังสือ ข้าพเจ้ายินดีอนุญาต และขอ อนุโมทนาในกุศลเจตนาที่ประสงค์เผยแพร่สัมมาทัศนะ และสัมมาปฏิบัติให้กว้างขวาง เพื่อความเจริญของงามของชีวิต และเพื่อประโยชน์สุขของสังคมยิ่งๆ ขึ้นไป

พ.ศ. ๒๕๖๒

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๒

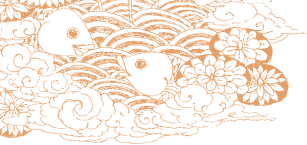
คำนำของ ชมรมกัลยาณธรรม

ข้าพเจ้าขอประมวลความเข้าใจจากการอ่านหนังสือเล่มโปรด “ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา” ธรรมนิพนธ์ของ เจ้าประคุณ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ในตอนหนึ่งสรุปได้ว่า “...ก่อนตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาจนถึง ๖ ปี ในการแสวงหาสัจธรรม ในที่สุดทรงค้นพบทางสายกลาง เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา และทรงแสดงธรรมที่เป็นกลาง คือ มัชฌิมาธรรมเทศนา ซึ่งทั้งสองส่วนนี้คือลักษณะสำคัญประการหนึ่งของพระพุทธศาสนา สำหรับมัชฌิมาปฏิปทานั้น คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติกลางๆ ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป มีความพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งชีวิตที่ดั่งงาม ส่วนมัชฌิมาธรรมเทศนา คือ หลักธรรมที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งแสดงความเป็นจริงกลางๆ ตามเหตุปัจจัย หรือเป็นกลางตามสภาวะของมัน

อีกทางหนึ่ง ทางสายกลาง หมายถึง ความพอดี ความสมดุล หรือ ดุลยภาพ ทั้งในองค์รวมแห่งหมวดธรรมต่างๆ ที่เชื่อมโยงเรียงร้อยกัน และในรายละเอียดปลีกย่อยแห่งกลุ่มธรรมในหมวดต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นสายกลาง คือ ความพอดีที่จะถึงจุดหมายและที่จะให้ตรงกับความจริง ไม่ให้สุดโต่งไปข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งจะพลาดจากตัวความจริงไปได้ นี่จึงเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งแห่งพระพุทธศาสนา”

เมื่อได้มาฟังพระธรรมเทศนาของพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล เรื่อง “*ปฏิบัติธรรมให้ครบคู่และรอบด้าน*” ในโครงการ “ธรรมตามอำเภอใจ” ณ อุโบสถ วัดญาณเวศกวัน อ.สามพราน จ.นครปฐม ก็มีความประทับใจเหลือเกิน สะกดจิตใจของข้าพเจ้าให้ตื่นรู้ ปิติอิ่มเอม และเข้าใจภาพรวม ความเชื่อมโยงแห่งการปฏิบัติให้ครบถ้วน ถูกต้องตามธรรม ขยายทัศนะมุ่มมองจากบทสรุปข้างต้น ที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ได้นิพนธ์ไว้ มีรายละเอียดชัดเจน ที่ท่านพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล เรียงร้อยถ้อยธรรมด้วยภาษาต่างๆ มีตัวอย่างร่วมสมัยที่เห็นภาพชัด มีพลังสะกดความคิด สะกิดปัญญาให้ตระหนักถึงความจริงในบริบทต่างๆ ที่เราอาจจะเลยและมองข้ามไป เปิดใจยอมรับในสิ่งที่ท่านตีแผ่ความเป็นธรรมที่ไม่มีความสมดุลในมิติต่างๆ อย่างไม่อาจปฏิเสธได้เลย

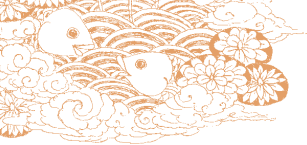
ความงดงามแห่งธรรมที่ท่านนำมาอธิบายให้เห็นเป็นคู่ มีค่ามาก นับเป็นแผนที่ชีวิตในการปฏิบัติตามทางสายกลาง ในหมวดธรรมและในรายละเอียดปลีกย่อย ช่วยให้เข้าใจภาพรวม แห่งดุลยภาพต่างๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นคู่มือในการ ตรวจสอบการดำเนินชีวิต วิธีคิด และวิถีธรรมของเราชาวพุทธ ทั้งหลายว่า ได้หลงลืม หรือละเลยส่วนสำคัญที่ควรใส่ใจให้ ทั้งถึงตรงไหนบ้าง เมื่อได้เรียบเรียงต้นฉบับพระธรรมเทศานี้ จบแล้ว ข้าพเจ้ายังตระหนักในคุณค่าแห่งธรรม และความ กตัญญู รู้สึกปลื้มใจ ปิติในธรรม จนอดจะอุทานในใจไม่ได้ว่า “อโห ธรรมสุขุมมตา” พระธรรมช่างเป็นธรรมดั่งงามเลิศล้ำแท้

ข้าพเจ้าจึงกราบขออนุญาตท่านพระอาจารย์เพื่อจัดพิมพ์ เป็นหนังสือ ซึ่งท่านเมตตาสละเวลาตรวจงานให้ อีกส่วนที่ สำคัญคือ ข้าพเจ้าทราบดีว่า ท่านพระอาจารย์ตั้งใจเตรียม ธรรมกถาครั้งนี้เพื่อน้อมถวายเป็นอาจริยบูชา ถวายมุทิตา แต่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ในวันครบรอบ ๘๐ ปีแห่งชาตกาลของท่าน ซึ่งเพิ่งผ่านไป ก่อนวันแสดงธรรมนี้เพียงวันเดียว ดังนั้น การทำหนังสือนี้ จึงมีแรงบันดาลใจสำคัญ ๒ ส่วนคือ เพื่อถวายอาจริยบูชา ถวายมุทิตาแต่ท่านพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ในวันครบรอบ วันเกิดของท่าน เดือนพฤษภาคมนี้ และร่วมถวายมุทิตาแต่

เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ในวันคล้ายวันเกิด ๘๐ ปีของท่านต้นปีนี้ เช่นกัน ซึ่งเป็นแรงพลังสำคัญที่ท่านพระอาจารย์ไพศาล ตั้งใจ แสดงธรรมประกาศความเป็นปราชญ์แห่งพระพุทธศาสนา ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ที่ยากจะหาท่านใดในโลกนี้เทียบได้ และที่เหนือกว่านั้น ข้าพเจ้ามีแรงบันดาลใจที่จะให้เพื่อนชาว พุทธได้เข้าใจในการปฏิบัติตามทางสายกลางที่มีดุลยภาพ และ ไม่ละเลยความสำคัญในคัมภีร์ธรรมและบริบทด้านต่างๆ โดยรอบ เพื่อทุกท่านจะได้มีชีวิตที่ราบรื่น งดงามผาสุกด้วยธรรมได้อย่างแท้จริง

ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านผู้อ่านจะได้รับประโยชน์แห่งธรรม สมดังเจตนาและความเมตตาของท่านพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล และสมดังมโนปณิธานแห่งความเสียสละ อุทิศ เพื่อเผยแผ่ พระพุทธธรรมให้ถึงดงามและเข้าถึงได้ง่าย ของท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระสังฆราช ผ่านกาลอันยาวนาน ซึ่งส่วนหนึ่งในมโนปณิธานของ ท่านนั้นก็เป็แรงบันดาลใจสำคัญและเป็นแสงประทีปธรรม ในงานเผยแผ่ธรรมของท่านพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ซึ่งเป็น อาจารย์ของข้าพเจ้าด้วย งานหนังสือเล่มนี้ จึงมีความหมาย ความสำคัญมาก ในกุศลเจตนาที่ตั้งใจน้อมบูชาพระคุณครู “ดวงประทีปธรรม” ที่สำคัญยิ่งสองท่าน ซึ่งหาโอกาสบรรจบ ร่วมเหตุปัจจัยกันเช่นนี้ได้ยากมาก

ชมรมกัลยาณธรรมขอกราบขอพระคุณ คุณเมตตา
อุทกะพันธ์ และ บริษัทอมรินทร์พรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน) ที่มีน้ำใจกรุณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์
เป็นธรรมทานครั้งนี้ และขอบคุณศิลปิน กิตติ ปริเมธาชัย
รวมถึงน้ำใจของทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์คุณค่า
ยิ่งแห่งธรรมทานนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ยั่งยืนยาวนานแก่พุทธ
บริษัท รวมถึงเอื้ออำนวยต่อการเข้าถึงพระพุทธธรรมของ
ผู้ใฝ่ธรรมทุกท่านทั่วกัน ขอ “ดวงพระทีปธรรม” จงเป็น “แสง
พระทีปนำทางชีวิต” ของเหล่าเวไนยสัตว์ ผู้ใคร่ต่อการศึกษา
และปฏิบัติธรรม ได้มุ่งไปสู่ความพ้นทุกข์ สู่ความสงบสุข คือ
พระนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ เทอญ

น้อมบูชาคุณครูบาอาจารย์ผู้ประเสริฐด้วยเศียรเกล้า
ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม
วิสาขปุรณมี ๒๕๖๒

สารบัญ

- ๑๒ • ปฏิบัติธรรม ให้ครบคู่และรอบด้าน
- ๑๗ • สัจธรรม กับ จริยธรรม
- ๒๑ • ทำกิจ กับ ทำจิต
- ๓๓ • ประโยชน์ตน กับ ประโยชน์ท่าน
- ๕๑ • ประโยชน์ขั้นต้น กับ ประโยชน์ขั้นสูง
- ๕๕ • บุคคล กับ สิ่งแวดล้อม
- ๗๓ • โลก กับ ธรรม
- ๘๓ • บุษาบุคคลควรบูชาด้วยการปฏิบัติ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อรักษาตนก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น
นั้นเป็นอย่างไร ด้วยการหมั่นปฏิบัติธรรม ด้วยการ
เจริญธรรม ด้วยการทำให้มากซึ่งธรรม อย่างนี้แล เมื่อ
รักษาตนก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อรักษาผู้อื่นก็ชื่อว่ารักษาตน
นั้นเป็นอย่างไร ด้วยการอดทน ด้วยการไม่เบียดเบียน
ด้วยเมตตาจิต ด้วยความรักใคร่เอ็นดู อย่างนี้แล เมื่อ
รักษาผู้อื่นก็ชื่อว่ารักษาตน”

เสถกสูตร สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค

ปฏิบัติธรรม

ให้ครบคู่และรอบด้าน

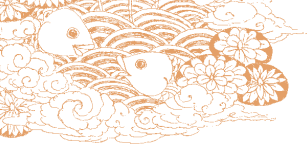
อาตมารู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มาแสดงธรรมที่อุโบสถของวัดญาณเวศกวัน ที่จริงอาตมามีโอกาสมาที่วัดนี้หลายครั้ง ตั้งแต่เมื่อ ๒๐ กว่าปีที่แล้ว แล้วก็มาเป็นระยะๆ แต่ไม่เคยมีโอกาสดแสดงธรรมที่อุโบสถแห่งนี้เลย ด้วยอานิสงส์ของโครงการ “ธรรมตามอำเภอใจ” อาตมาจึงมีโอกาสดแสดงธรรม ณ ที่แห่งนี้

หลายท่านคงได้ติดตามการแสดงธรรมในชุดนี้มาตั้งแต่ครั้งแรกๆ การแสดงธรรมชุดนี้ เรียกว่า “ธรรมตามอำเภอใจ” หมายถึง การแสดงธรรมตามใจชอบของวิทยากร ซึ่งก็ย่อมมีความหลากหลาย อาตมาก็หวังว่า “ธรรมตามอำเภอใจ” ของอาตมาในวันนี้ จะมีส่วนทำให้เกิด “ใจตามอำเภอธรรม” แก่ผู้ฟังบ้าง หมายความว่า ช่วยน้อมนำให้จิตใจของทุกท่านมีธรรมะเป็นใหญ่ มีธรรมะเป็นเครื่องกำกับ หรือนำพาจิตใจของทุกท่านให้เกิดความผาสุก เกิดความเจริญงอกงามในชีวิต การทำอะไรตามใจชอบนั้น ไม่ดีเท่ากับการที่ใจเรามีธรรมเป็นเครื่องกำกับ ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็น “ใจตามอำเภอธรรม” ก็ได้

อาตมาอยากจะเริ่มต้นด้วยการชักชวนให้ทุกท่านในที่นี้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ ตั้งคำถามกับตัวเองว่า อะไรทำให้เราเรียกตัวเองว่าเป็นชาวพุทธ หรือพูดอีกอย่าง ความเป็นชาวพุทธในความเข้าใจของเราคืออะไร มีความหมายอย่างไรสำหรับเรา อาตมาคิดว่าผู้คนส่วนใหญ่ไม่ได้ถามคำถามนี้ แม้จะเป็นชาวพุทธ แต่ถ้าเราตั้งคำถาม แล้วหาคำตอบได้ก็จะดี

หลายคนอาจจะตอบว่า ความเป็นชาวพุทธ ก็คือการมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวของจิตใจ แต่หากว่าเรามีพระรัตนตรัย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เพียงเพื่อให้เรามี

ความมั่นคงในจิตใจ เท่านั้นคงไม่เพียงพอ การมีพระรัตนตรัย เป็นสรณะ น่าจะหมายรวมไปถึง การน้อมนำพระจริยา ของพระพุทธองค์ คำสอนของพระองค์ รวมทั้งปฏิบัติทาและ การปฏิบัติของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเป็นเครื่องกำกับ น้อมนำชีวิต ของเรา หรือเพื่อเป็นแบบอย่างแห่งการปฏิบัติของเรา

ความเป็นชาวพุทธจะมีความหมาย ก็ต่อเมื่อเรามีความ ตั้งใจที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าเราไม่มีความคิด ที่จะนำคำสอนของพระองค์มาปฏิบัติ ความเป็นชาวพุทธของเรา ก็อาจจะสูญเปล่า หรือได้ประโยชน์ไม่เต็มที่ แม้มีพระรัตนตรัย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่หากไม่ปฏิบัติตามคำสอนของ พระองค์ ก็ยากที่จะมีชีวิตที่ผาสุกได้ หรือถึงจะปฏิบัติ แต่ ปฏิบัติไม่มากพอ เมื่อเกิดเหตุร้าย ก็เสียศูนย์ อยู่ร้อนนอนทุกข์ ไม่สามารถแก้ทุกข์ของตนได้

การที่เราจะนำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติ ให้ถูกต้อง และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง เราก็ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในคำสอนของพระองค์ ว่าพระองค์ทรงสอนอะไร อะไรคือสิ่งที่เรียกว่า “พระธรรม” ที่พระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบ และนำมาแสดง ถ้าหากว่าเราไม่เพียรพยายามที่จะทำความเข้าใจ ในคำสอนของพระองค์ การปฏิบัติของเราก็อาจจะคลาดเคลื่อน ไม่ถูกต้อง หรือว่าไม่ครบถ้วนก็ได้

พวกเราคงทราบดีอยู่แล้วว่า เมื่อพระพุทธองค์กำลังจะเสด็จปรินิพพาน พระองค์มิได้ทรงมอบหมายให้ท่านใดเป็นศาสดาแทนพระองค์ แต่ทรงบอกคณะสงฆ์ว่า ธรรมวินัยจะเป็นศาสดาแทนพระองค์ ในสมัยพุทธกาล คำว่าพุทธศาสนาในความหมายทุกวันนี้ ยังไม่มี มีแต่คำว่า **ธรรม** และ **วินัย** ซึ่งรวมกันแล้วมีความหมายใกล้เคียงกับพุทธศาสนาในปัจจุบัน สวรรค์ หรือแก่นแท้ของพุทธศาสนานี้ กล่าวอย่างสรุปก็มีเพียงแค่ ๒ ส่วนคือ ธรรม และ วินัย

พุทธศาสนาแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ **ธรรม** และ **วินัย** ธรรม คือ ความจริงที่พระองค์ค้นพบ และทรงนำมาแจจแจงแสดงเป็นคำสอน ส่วนวินัย คือ สิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อมาเป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

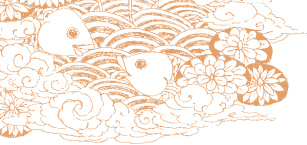

สัจธรรม กับ จริยธรรม

ขณะเดียวกัน ธรรม ก็ยังแยกเป็น ๒ ชุด ชุดแรก เป็น คำสอนเกี่ยวกับสัจธรรม หรือความจริงเกี่ยวกับธรรมชาติ หรือกฎธรรมชาติ เรียกสั้นๆ ว่า **สัจธรรม** อีกชุดหนึ่งคือ คำสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติ ซึ่งสรุปด้วยคำว่า **จริยธรรม** ธรรมะของพระพุทธเจ้า ที่เราเรียกว่าพุทธธรรมนี้ ถ้าจะสรุป ก็มีเพียง ๒ ส่วน คือ สัจธรรม และ จริยธรรม

สัจธรรม ได้แก่ คำสอนเกี่ยวกับเรื่องพระไตรลักษณ์ ปฏิจสมุปบาท ชั้นที่ ๕ ส่วนจริยธรรม ได้แก่ คำสอนเกี่ยวกับ อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือไตรสิกขา เป็นต้น

คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า หัวใจของพุทธศาสนามีเพียง ธรรมะเท่านั้น แต่มองข้ามวินัยไป และเวลาพูดถึงธรรมะ หรือ พุทธธรรม บางทีก็ลืมเรื่องสังฆธรรม นึกถึงแต่เรื่องจริยธรรม

พุทธธรรมหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า ในระดับ จริยธรรม หรือข้อพึงปฏิบัติ มีมากมาย หลายด้านหลายแง่ ว่าโดยเนื้อหาสาระ สามารถสรุป หรือจัดกลุ่มได้เป็นคู่ๆ ธรรมะ ในแต่ละคู่ ซึ่งมีจุดเน้นหนักแตกต่างกัน ล้วนมีความสำคัญ ที่ควรปฏิบัติควบคู่กัน ไม่ควรละเลยอันใดอันหนึ่ง หรือพูด ให้ชัดว่าจะขาดอันใดอันหนึ่งไม่ได้ เพราะแม้จะมีจุดเน้นหนัก แตกต่างกัน หรือมีความหมายคนละแง่ละด้าน แต่ก็เสริมกัน เกื้อกูลกันและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตน และสร้าง ความเจริญงอกงามแก่ชีวิตทั้งคู่ เป็นสิ่งที่ชาวพุทธเราควร เรียนรู้ และทำความเข้าใจ เพื่อจะได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง และครบถ้วน

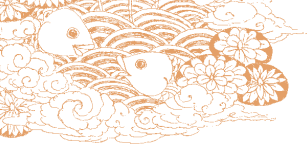
ทำกิจ กับ ทำจิต

ยกตัวอย่างเช่น คำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับการปฏิบัติ หรือจริยธรรมสามารถแบ่งออกเป็น ๑.ทำกิจ ๒.ทำจิต อันนี้เป็นคำสรุปของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

“ทำกิจ” หมายถึงอะไร

ทำกิจ หมายถึง การทำหน้าที่ หรือความประพฤติ ที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น รวมทั้งวัตถุสิ่งของ และสิ่งแวดล้อม ที่แสดงออกทางกายและวาจา เรียกสั้นๆ ว่า *การกระทำภายนอก* ส่วน “**ทำจิต**” หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาจิต การวางจิตวางใจ จะเรียกว่า เป็น *การกระทำภายใน* ก็ได้

คำสอนของพระพุทธเจ้าในระดับจริยธรรมมี ๒ ส่วนนี้ ควบคู่กันอยู่เสมอ คือ **ทำกิจ** และ **ทำจิต** ยกตัวอย่างเช่น ในโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ชาวพุทธเราคັນเคยดี คำสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ข้อแรกคือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องใส ทั้งหมดนี้ สรุปลงแล้วเหลือเพียง ๒ ข้อ คือ **การทำดี** กับ **การทำจิต** การไม่ทำบาปทั้งปวง และการทำกุศลให้ถึงพร้อม คือ การทำดี ส่วนการชำระจิตของตนให้ผ่องใส คือ การทำจิต

การทำดี ก็คือ การทำกิจนั่นเอง เป็นการทำกิจต่อผู้อื่น เริ่มต้นด้วยการ ไม่เบียดเบียนหรือการไม่ทำบาป ต่อมาก็มีความเอื้อเฟื้อเพื่อเกื้อกูล หรือการทำบุญกุศล ขอให้สังเกตว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ จะมี ๒ ข้อ คือทำกิจ กับทำจิต ควบคู่กันเสมอ คนที่ไม่เข้าใจ ก็อาจเกิดความสับสนได้

ยกตัวอย่างเช่น เมื่อพระพุทธเจ้าพูดถึงความไม่เที่ยงของสังขาร บางครั้งพระองค์ก็ตรัสเป็นคาถา ซึ่งบางทีก็เรียกว่า คาถาบังสกุลตาย เริ่มต้นด้วยข้อความว่า “อนิจจา วต สงขารา” คาถานี้คนไทยคັນเคยเพราะได้ยินเสมอเวลาไปงานศพ แปลเป็นไทยคือ “สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป

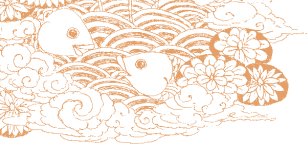
เป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความสงบระงับสังขาร เหล่านั้นเป็นสุข” คำว่า ความสงบระงับสังขาร หมายถึง การหยุดปรุ้งแต่ง หรือการปล่อยวาง คาถานี้เราได้ยินกันบ่อย พระพุทธเจ้าตรัสคาถานี้เพื่อสอนให้เราปล่อยวาง

แต่ในบางครั้ง เมื่อพระพุทธองค์แสดงธรรมเกี่ยวกับเรื่องความไม่เที่ยงของสังขาร กลับเน้นการปฏิบัติอีกแง่หนึ่ง อย่างเช่น ในปัจฉิมโอวาทที่เราคุ้นเคยกันดี “*วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ*” แปลว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม” หรือบางทีก็แปลว่า “ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท”

ความไม่ประมาทนี้หมายถึงอะไร ไม่ได้หมายถึงการปล่อยวาง แต่หมายถึงการชวนชวย หมายถึงการเร่งทำกิจ หรือการทำหน้าที่ที่ควรทำ โดยไม่ปล่อยปละละเลย ดูเฉินๆ มีความหมายตรงข้ามกับคำว่าปล่อยวาง ซึ่งคนทั่วไปเข้าใจว่า หมายถึงการปล่อยปละละเลย คือไม่ทำอะไรเลย

บางคนฟังธรรมทั้ง ๒ ข้อแล้ว ไม่เข้าใจว่า ทำไมพระพุทธเจ้าบางครั้งก็ทรงบอกให้ปล่อยวาง แต่บางครั้งก็ทรงสอน

ให้ชวนขยาย เร่งทำกิจ ทำหน้าที่ อย่างประมาท อย่างนี้ก็แปลว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนขัดแย้งกัน ใช่ไหม

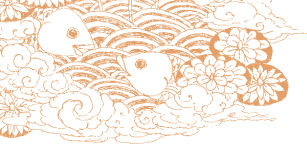
คำตอบคือ ไม่ได้ขัดแย้งเลย คาถาแรก ที่เรียกว่าคาถา บังสุกุลตาย พระองค์ทรงเน้นเรื่องการปล่อยวาง คือ การทำจิต ให้รู้จักปล่อยวาง แต่คาถาที่ ๒ ในปัจฉิมโอวาท พระองค์ทรง เน้นเรื่องการทำกิจ ทั้งการทำจิตและการทำกิจ เป็นสิ่งสำคัญ ทั้งคู่ และช่วยเสริมกัน ไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่คนที่ไม่เข้าใจ ก็ไป คิดว่าการปล่อยวาง คือการปล่อยปละละเลย หมายถึง การ ไม่ทำกิจ ที่จริงไม่ใช่

การปล่อยวาง หมายถึง การทำจิต ซึ่งจำเป็นต้องทำ **ควบคู่ไปกับการทำกิจ** เนื่องจากสิ่งต่างๆ ไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น จึงยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ ถ้าไม่ยอมทุกข์ จิตใจก็ต้องรู้จักปล่อย รู้จักวาง แต่ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาให้ดีจะพบว่า สิ่งต่างๆ ไม่เที่ยงก็เพราะแปรเปลี่ยนไปตามเหตุตามปัจจัย ถ้าเราต้องการ ให้ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นไปในทางที่ดี ก็ต้องสร้างเหตุปัจจัย ในทางที่ส่งเสริมความเจริญ เพราะฉะนั้น ก็ต้องชวนขยาย เร่งทำกิจ อย่างอมืองอเท้าหรือผัดวันประกันพรุ่ง

คาถา ๒ คาถานี้ ย้ำแก่เราว่า นอกจากทำจิตแล้ว ต้องทำกิจด้วย ไม่ได้ขัดแย้งกัน ในเมื่อสิ่งต่างๆ ไม่เที่ยง ในด้านหนึ่งก็ต้องทำใจ ทำจิตไม่ยึดติดถือมั่น แต่ในเวลาเดียวกัน ในเมื่อสังขารของเรามีแต่จะเสื่อมไป จะเจ็บป่วยหรือล้มตายเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้น จึงต้องเร่งทำหน้าที่ ทำสิ่งควรทำ หมั่นสร้างคุณงามความดี ก่อนที่สังขารจะไม่อำนวย ก่อนที่จะป่วย ก่อนที่จะตาย หรือก่อนที่ความเสื่อมจะเกิดขึ้น

คำสอนของพระพุทธเจ้า จะเน้น ๒ อย่าง ควบคู่กันตลอดเวลา คือ ทำจิต และ ทำกิจ ยกตัวอย่างเช่น หลักธรรมเรื่องพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ทั้งสี่ข้อนี้เป็นการทำกิจล้วนๆ แต่เมื่อพระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องพรหมวิหาร ๔ แล้ว ก็ไม่ได้หยุดเพียงเท่านั้น พระองค์ทรงสอนธรรมะอีกหมวดหนึ่งควบคู่ไปด้วย คือ สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา ซึ่งเป็นเรื่องทำกิจอย่างไรก็ตามน่าสังเกตว่าในเมืองไทย ชาวพุทธรู้จักหรือได้ยินแต่พรหมวิหาร ๔ แต่สังคหวัตถุ ๔ ส่วนใหญ่ไม่รู้จักรู้จักหรือไม่เคยได้ยิน อาจเป็นเพราะชาวพุทธไทยเราเน้นการทำจิต แต่มองข้ามการทำกิจไป

พรหมวิหาร ๔ นี้ เป็นคำสอนสำหรับการทำจิต คือเราควรจะมีเมตตาต่อทุกคน กรุณา เมื่อเห็นเขาประสบทุกข์ และเมื่อเขาได้ดี ประสบความเจริญ ก็มีมุทิตา แต่เมื่อเราพยายามทำความดี สร้างประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลแล้ว ไม่สำเร็จผล ก็ต้องยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยใจที่ปกติ คือ อุเบกขา

บางคนเข้าใจไปว่าพระพุทธเจ้าสอนเพียงเท่านั้น ฉะนั้นเวลาจะช่วยเหลือใคร ก็แค่แผ่เมตตาก็พอแล้ว จนกระทั่งมีคนพูดว่า “ชาวพุทธไทยเอาแต่แผ่เมตตาอยู่ในมุ้ง” หมายความว่าเวลาจะช่วยเหลือใคร ก็ได้แต่แผ่เมตตา แต่ที่จริงพระพุทธเจ้าไม่ได้สอนเพียงเท่านั้น เวลาใครเดือดร้อน ก็ให้มีกรุณา แต่เท่านั้นยังไม่พอ ต้องทำกิจด้วย ก็คือ มีสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ให้ทาน เพื่อแผ่ แบ่งปันช่วยเหลือด้วยวัตถุ หรือพูดจาให้กำลังใจ เรียกว่า ปิยวาจา หรือว่าลงมือช่วยเหลือเขา คือ อัตถจริยา ส่วน สมานัตตตา คือ การร่วมทุกข์ร่วมสุข เสมอป่าเสมอไหล่ จะแผ่เมตตาอยู่ในใจอย่างเดียวไม่พอ ต้องออกไปช่วยเหลือเขา จะด้วยวัตถุสิ่งของ ด้วยคำพูด หรือด้วยน้ำพักน้ำแรง หรือด้วยการกระทำก็แล้วแต่

พูดอีกอย่างก็คือว่า **ทำจิต** อย่างเดียวไม่พอ ต้อง**ทำกิจ** ด้วย

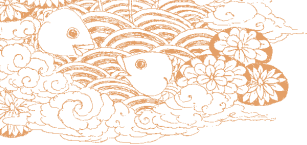
ถ้าเราจับหลักนี้ได้ ก็จะทำให้การปฏิบัติของเราเจริญงอกงาม เป็นไปอย่างครบถ้วน คือ ด้านในก็พัฒนา ด้านนอกคือ กาย วาจา ก็เจริญงอกงาม ความสัมพันธ์กับผู้อื่นก็เป็นไปโดยราบรื่น

มีกรณีตัวอย่างอีกกรณีหนึ่ง ที่ชี้ให้เห็นว่า ทำจิต กับ ทำกิจ นี้ควบคู่กัน เรื่องนี้อยู่ในพรหมชาลสูตร สมัยหนึ่งมีพระภิกษุหลายรูปสนทนากันเรื่องที่มีคนมาติเตียนพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบ จึงตักเตือนเป็นพระภาชิตว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คนเหล่านี้มาจากกล่าวติเตียนเรา ตีเตียนพระธรรม หรือตีเตียนพระสงฆ์ ท่านทั้งหลายไม่พึงผูกอาฆาต ชุ่นเคือง ไม่พอใจในบุคคลเหล่านั้น เพราะถ้าท่านทั้งหลายโกรธเคือง หรือไม่พอใจในบุคคลที่กล่าวติเตียนเรา ตีเตียนพระธรรม หรือตีเตียนพระสงฆ์นั้น อันตรายเพราะความโกรธเคืองนั้น ก็จะมีเป็นของท่านทั้งหลายเอง”

“ถ้าท่านทั้งหลายโกรธเคืองหรือไม่พอใจในบุคคลที่กล่าวติเตียนเรา ตีเตียนพระธรรม หรือตีเตียนพระสงฆ์ จะรู้ได้ละหรือว่า คำพูดของคนเหล่านั้นนั้นถูกหรือผิด”

เมื่อภิกษุทั้งหลายตอบว่า ไม่สามารถทำได้ พระองค์ก็
ตรัสต่อว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงชี้แจง เรื่องที่
ไม่เป็นจริง ให้เห็นว่าไม่เป็นจริง ในข้อที่คนเหล่าอื่นกล่าวติเตียน
เรา ติเตียนพระธรรม หรือติเตียนพระสงฆ์ ให้เขาเห็นว่าข้อนั้น
ไม่จริง ข้อนั้นไม่แท้ ข้อนั้นไม่มีในพวกเรา ข้อนั้นไม่ปรากฏ
ในพวกเรา ดังนี้”

พุทธภาษิตดังกล่าวแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรก พระองค์
แนะนำให้ทำจิต คือรักษาใจไม่ให้อาฆาต ชุ่นเคือง ไม่พอใจใน
ผู้ที่ตำหนิ จ้วงจาบพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนที่ ๒
พระองค์แนะนำให้ทำกิจ คือ ชี้แจงให้เขารู้ว่าคำพูดเหล่านั้น
ไม่เป็นจริงอย่างไร แต่คนส่วนใหญ่พอเจอเหตุการณ์หรือได้ยิน
คำพูดเหล่านี้ มักไม่ทำจิต คือ โกรธ ไม่พอใจ และเมื่อโกรธ
แล้วก็เลยไม่ทำกิจ คือ ไม่ชี้แจงให้เขารู้ว่าคำพูดเหล่านั้นไม่จริง
อย่างไร หรืออาจทำสิ่งตรงข้าม คือต่อว่าด่าทอเขา

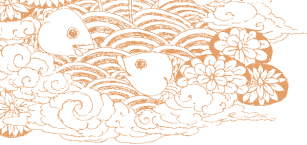
จากตัวอย่างที่ยกมา จะเห็นว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า
ที่เป็นข้อพึงปฏิบัติ จะมี ๒ ส่วนเสมอ คือ ทำกิจ และ ทำจิต
ในด้านหนึ่งก็ให้ขยันขันแข็ง ทำความดี สร้างประโยชน์

ช่วยเหลือผู้อื่น หรือชี้แจงความจริง อีกด้านหนึ่งก็ให้รู้จัก
รักษาใจให้เป็นปกติ มีจิตใจผ่องใส เป็นกุศล มีเมตตากรุณา
รวมทั้งรู้จักปล่อยวาง ไม่ยึดติดถือมั่น

ที่อาตมาพูดเช่นนี้ก็เพราะว่า มีชาวพุทธเป็นจำนวนมาก
มองว่าพุทธศาสนาสอนแต่เรื่องการทำกิจ เช่น เวลามีคนถามว่า
พุทธศาสนาสอนอะไร พระพุทธเจ้าสอนอะไร หลายคนตอบว่า
ละชั่ว ทำดี จบ อันนั้นคือการทำกิจ สิ่งที่ยากไปคือการทำจิต
แค่ละชั่ว ทำดี ยังไม่พอ ต้องฝึกจิตให้ผ่องแผ้ว หรือชำระจิต
ให้ผ่องใสด้วย แต่หลายคน เมื่อหันมาสนใจสมาธิภาวนาหรือ
ที่เรียกกันคั่นปากว่า “ปฏิบัติธรรม” ก็จะมองว่าพุทธศาสนา
สอนแต่เรื่องทำจิต มองข้ามเรื่องการทำกิจ เจออะไรก็ทำจิต
ปล่อยวางอย่างเดียวเลย สิ่งที่ต้องทำก็ไม่ทำ เช่น เวลาเจ็บป่วย
ก็ทำใจปล่อยวาง ไม่ทุกข์ไม่ร้อน อย่างนี้ดีแล้ว แต่ต้องรักษา
ดูแลร่างกายด้วย เช่น พักผ่อนให้พอเพียง ออกกำลังกายมากขึ้น
กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ในทำนองเดียวกัน เมื่อหลังคาบ้าน
รั่ว ใจก็ไม่ทุกข์ไม่ร้อน แต่ก็ต้องซ่อมด้วย ถ้าซ่อมเองไม่ได้
ก็หาคนอื่นมาซ่อม

หลวงพ่ocha สุภัทโธ เคยเล่าว่า มีพระรูปหนึ่ง ภูมิก่าน
โดนลมพัดเพราะเป็นฤดูฝน หลังคาหายไปครึ่งหนึ่ง สมัยก่อน

หลังคาภูกิจจะมุงแฝก พระรูปนั้น ท่านก็ไม่ได้ทำอะไรกับหลังคาเลย ปล่อยให้ฝนรั่วอยู่อย่างนั้น หลวงพ่อชาก็เลยถามว่า ทำไมไม่ซ่อมหลังคา ท่านก็บอกว่าผมกำลังฝึกความไม่ยึดมั่นครับ หลวงพ่อชาก็เลยตำหนิว่า “นี่เป็นการไม่ยึดมั่นถือมั่นโดยไม่ใช้หัวสมอง แทนไม่ต่างกับความวางเฉยของควาย”

ปล่อยวาง ไม่ได้แปลว่าวางเฉย หรือไม่ทำอะไร มันต้องประกอบด้วยปัญญา ไม่ใช่วางเฉยแบบวัวแบบควาย เมื่อหลังคารั่ว ใจไม่ทุกข์ นั่นดีแล้ว แต่ว่าต้องซ่อม คือต้องทำกิจด้วย ไม่ใช่ทำจิตอย่างเดียว อันนี้เป็นตัวอย่างว่า ทำจิตและทำกิจต้องควบคู่กัน ไม่ใช่ทำแค่อย่างใดอย่างหนึ่ง และไม่ใช่เรื่องที่ทำแยกกัน หรือทำคนละที่ด้วยซ้ำ

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ให้ข้อคิดที่ดี ท่านแนะนำว่าสิ่งที่ควรทำคือ “ทำจิตเพื่อกำกับการทำกิจ” ทำจิต คือ ให้มีสติ มีวิริยะ มีฉันทะ เพราะว่าถ้าเราทำจิตดี การทำกิจก็จะเป็นไปอย่างถูกต้อง เกิดประโยชน์ ไม่ผันแปรคลาดเคลื่อน กลายเป็นการไปทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง กลายเป็นการทุจริต หรือว่าสร้างความทุกข์ยากให้กับผู้กระทำ

เราต้องรู้จักทำจิตเพื่อกำกับการทำกิจ ขณะเดียวกัน “ก็ใช้การทำกิจสนับสนุนการทำจิต” ไม่ว่าเราทำกิจอะไร ก็เป็นการสนับสนุนการทำจิตได้ เช่น ผีกจิตให้มีสติ มีความอดทน เป็นต้น ไม่ว่าเรารดน้ำต้นไม้ หรืออาบน้ำ แปรงฟัน ทำครัว กิจเหล่านี้สามารถสนับสนุนการทำจิตได้ทั้งนั้น คือ ทำให้จิตมีสติ หรือฝึกฝนจิตให้มีความขยัน มีความอดทน ปลุกฉันทะให้เกิดขึ้น เป็นเพราะเรามองว่าพุทธศาสนาสอนเพียงบางด้าน คือ ทำจิต จึงละเลยการทำกิจ หรือบางทีสอนให้ทำกิจ แต่ละเลยการทำจิต การปฏิบัติของชาวพุทธหลายคน จึงกลายเป็นไม่ถูกต้อง

ท่านอาจารย์พุทธทาสได้สรุปไว้ดีว่า **ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่สงบเย็น เป็นประโยชน์** อันนี้ก็สะท้อนถึง ๒ ข้อที่ว่า สงบเย็น เป็นผลจากการทำจิต และถ้าเราทำกิจด้วยก็เกิดประโยชน์ **ชีวิตที่ดี คือ ชีวิตที่ต้องทำจิตและทำกิจ** ก็จะเกิดผลดี คือ สงบเย็น และเป็นประโยชน์

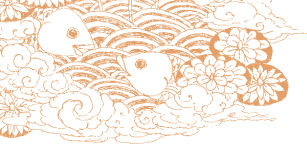

ประโยชน์ตน กับ ประโยชน์ท่าน

อย่างที่อาตมาบอกว่า ธรรมะในระดับปฏิบัติการ หรือ
เชิงจริยธรรมนี้ สามารถจะสรุปได้เป็นคู่ๆ นั้น ไม่ได้มีเพียง
คู่เดียว คือทำกิจและทำจิต มองในแง่ลักษณะของการกระทำ
แบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ ทำจิตและทำกิจ แต่ถ้ามองในแง่ของ
จุดมุ่งหมาย หรือประโยชน์ ก็มีอีก ๒ ประเภทเหมือนกัน
ก็คือ **ประโยชน์ตน** กับ **ประโยชน์ท่าน**

ประโยชน์ท่าน ในที่นี้ ก็คือ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น
หรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม ส่วน**ประโยชน์ตน** ก็
ครอบคลุมกว้างขวาง ตั้งแต่ ความเป็นอยู่ ความประพฤติที่ดีงาม

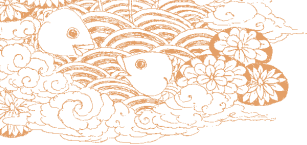
รวมทั้งความเจริญงอกงามในจิตใจ ประโยชน์ตน เป็นคนละเอียด
กับความเห็นแก่ตัว เพราะว่าความเห็นแก่ตัว อาจเป็นการ
ทำร้ายตัวเองก็ได้ คนที่เห็นแก่ตัวนั้น ทำลายประโยชน์ตนได้
ง่ายมาก เช่น ผลักให้ไปทำชั่ว ลักขโมย ทูจริต หรือขี้เกียจ
อย่างนี้ไม่ก่อประโยชน์แก่ตนเลย แต่เป็นการบั่นทอนประโยชน์
ตน เกิดโทษแก่ตัวเอง อย่างนี้เรียกว่าทำร้ายตัวเอง ดังมีพุทธ-
ภาษิตว่า “คนพาลปัญญาทรามย่อมทำกับตนเองเหมือนเป็น
ศัตรู” ในทัศนะของพุทธศาสนา ประโยชน์ตนนี้ เกิดขึ้นจาก
การที่เราทำความดี ผักผ่อนพัฒนาจิต ช่วยให้เรามีความเป็นอยู่
ราบรื่น มีชีวิตที่งอกงาม และมีจิตที่ผาสุก

การกระทำทั้งหลาย เราจะมุ่งแต่ประโยชน์ตนอย่างเดียว
ไม่ได้ ควรคำนึงถึงประโยชน์ท่านด้วย ประโยชน์ตนและ
ประโยชน์ท่านควรไปด้วยกัน ดังจะเห็นได้ว่า เวลาพระพุทธเจ้า
ทรงสอนเรื่องการทำบุญ ไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน รักษาศีล
หรือภาวนา หรือด้วยบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ วัตถุประสงค์
ไม่ใช่เพียงเพื่อทำให้จิตใจผ่องใส เป็นกุศล แต่ยังเป็นประโยชน์
ต่อผู้อื่นด้วย บุญที่แท้ทางพุทธศาสนานี้ จะก่อให้เกิดทั้ง
ประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน เมื่อให้ทาน นอกจากผู้อื่น
จะได้ประโยชน์จากสิ่งที่เราให้ เช่น เงิน หรืออาหารแล้ว ยังเป็น
การลดความตระหนี่ในตัวเรา ลดความยึดติดถือมั่นในทรัพย์

ศีลก็เช่นกัน การรักษาศีลให้ถูกต้อง เป็นประโยชน์ตนก็คือ ทำให้ไม่มีเรื่องทุกข์ยาก เตือดเนื้อร้อนใจ ลดละโลก โกรธ หลง ขณะเดียวกัน ประโยชน์ท่านก็คือ ลดการเบียดเบียน ทำให้ผู้คนอยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น สังคมมีความสุข

การทำความดีหรือสิ่งพึงปฏิบัติในพุทธศาสนา จะมุ่งทั้ง ประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านอยู่ตลอดเวลา บางคนเข้าใจว่า พุทธศาสนาสอนแต่เรื่องตัวเอง อันนี้เป็นความเข้าใจผิดของคน ที่ห่างไกลพุทธศาสนา ชาวพุทธเองจำนวนไม่น้อยก็เข้าใจอย่างนั้น ว่า พุทธศาสนาสอนแต่เรื่องของตัวเอง มุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัว หรือความสุขเฉพาะตัว แต่ที่จริงแล้วไม่ใช่เช่นนั้นเลย มี คำสอนมากมาย ที่เป็นเรื่องการช่วยเหลือผู้อื่น เช่น *อัตถจริยา* ซึ่งเป็นหนึ่งในสังคหวัตถุ ๔, หลักธรรมที่เรียกว่า *สาราณีย-ธรรม* หรือธรรมที่ยึดเหนี่ยวผู้คนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ท่านก็ สอนให้มีเมตตาต่อผู้อื่น ไม่ใช่แค่เมตตาในใจ หรือเมตตาด้วย คำพูดเท่านั้น แต่แสดงความเมตตาด้วยการกระทำ บางที่ท่าน ใช้คำว่า *กิงกรณียะสุ ทักขตา* แปลว่า การชวนชวยช่วยเหลือ ส่วนรวม หลักสาราณียธรรมนี้มีหลายหมวด หมวดหนึ่งเน้น ให้มีเมตตาตามโนกรรม เมตตาวจกรรม เมตตาทายกรรม อีก หมวดหนึ่งระบุไว้เด่นชัดเลย คือการชวนชวยช่วยเหลือผู้อื่น

มีภาษิตหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า “เมื่อรักษาดตน ก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เมื่อรักษาผู้อื่นก็ชื่อว่ารักษาดตน” ภาษิตนี้ชี้ให้เห็นว่า ประโยชน์ตน กับ ประโยชน์ท่าน ไม่ได้แยกกันที่มาของภาษิตนี้น่าสนใจ พระพุทธเจ้าก่อนที่จะตรัสภาษิตนี้ ทรงเล่านิทานเป็นอุปมาว่า นักกายกรรมคนหนึ่งเรียกให้ศิษย์ขึ้นไปเลี้ยงตัวอยู่บนลำไม้ไผ่ ที่ตั้งขึ้นอยู่บนต้นคอกของอาจารย์ จากนั้นก็บอกลูกศิษย์ว่า “เธอจงรักษาฉัน ส่วนฉันก็จะรักษาเธอ เมื่อเราต่างรักษาซึ่งกันและกันอย่างนี้ ก็จะแสดงศิลปะสำเร็จด้วย จะได้เงินด้วย และจะลงจากไม้ไผ่โดยสวัสดิ์ด้วย”

ลูกศิษย์กลับบอกว่า “ท่านอาจารย์ ทำอย่างนั้นไม่ได้ อาจารย์นั้นแหละจงรักษาตัวเอง ส่วนผมก็จะรักษาตัวผมเอง เมื่อเราทั้ง ๒ ฝ่ายต่างระวังรักษาตัวเราไว้ ก็จะแสดงศิลปะสำเร็จ จะได้เงินด้วย และลงมาจากไม้ไผ่โดยสวัสดิ์ด้วย”

จากนั้นพระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าที่ลูกศิษย์พูดนั้น ถูกต้องแล้ว แล้วพระองค์ก็สรุปเป็นภาษิตดังที่กล่าวมาแล้ว “เมื่อรักษาดตนก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เมื่อรักษาผู้อื่นก็ชื่อว่ารักษาดตน” แล้วพระองค์ก็ขยายความว่า

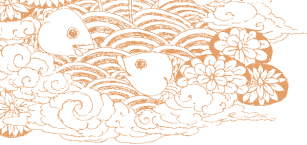
“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อรักษาตนก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น นั้นเป็นอย่างไร ด้วยการหมั่นปฏิบัติธรรม ด้วยการเจริญธรรม ด้วยการทำให้มากซึ่งธรรม อย่างนี้แล เมื่อรักษาตนก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อรักษาผู้อื่นก็ชื่อว่ารักษาตน นั้นเป็นอย่างไร ด้วยการอดทน ด้วยการไม่เบียดเบียน ด้วยเมตตาจิต ด้วยความรักใคร่เอ็นดู อย่างนี้แล เมื่อรักษาผู้อื่นก็ชื่อว่ารักษาตน”

เห็นได้ว่า ประโยชน์ตน กับ ประโยชน์ท่าน ไม่ได้แยกกัน ถ้าเราทำโดยเน้นแต่ประโยชน์ตน มองข้ามประโยชน์ท่าน ก็ถือว่าเป็นการรักษาตนที่ไม่สมบูรณ์ หลายคนพบว่า เมื่อไปช่วยเหลือผู้อื่นแล้ว ตัวเองก็ได้รับความสุขด้วย จิตอาสาหลายคนที่ไม่ไปช่วยเหลือเด็กกำพร้า ไปช่วยเหลือคนชรา ไปปลูกป่า เขาพบว่า นอกจากประโยชน์จะเกิดขึ้นกับส่วนรวมแล้ว ตัวเองก็มีความสุข หลายคนที่มีความทุกข์ พบว่าความทุกข์บรรเทาเบาบางลง เมื่อเขาได้ไปช่วยเหลือผู้อื่น

ผู้หญิงคนหนึ่งสูญเสียสามี ซึ่งตายเพราะมาเลเรีย ต่อมาไม่นาน ลูกชายคนโตวัยก็ตายด้วยอุบัติเหตุรถยนต์ เธอ

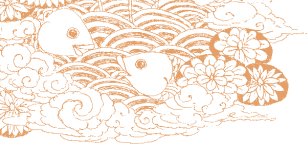
โศกเศร้ามาก รู้สึกว่าชีวิตเธอไม่เหลืออะไรแล้ว เธอกินไม่ได้ นอนไม่หลับ หมดยาตายอยากกับชีวิต ไม่สามารถจะยิ้ม ได้อีกต่อไป จนคิดถึงการฆ่าตัวตาย แล้ววันหนึ่งขณะเดินกลับบ้าน มีแมวผอมโซตัวหนึ่ง เดินตามมาจนถึงหน้าบ้านของเธอ เธอสงสารแมว เพราะข้างนอกอากาศหนาวมาก เธอจึงอุ้มแมว เข้ามาในบ้าน แล้วก็เอานมให้แมวกิน แมวกินนมจนหมดจาน แล้วมันก็มีความสุข เข้ามาคลอเคลีย พันแข้งพันขาเธอ เธออดยิ้มไม่ได้ ตอนนั้นเองเธอถูกคิดขึ้นมาว่า ฉันไม่ได้ยิ้มอย่างนี้มานานหลายเดือนแล้ว ทำไมวันนี้ฉันยิ้มได้ แล้วเธอก็เลยมีความคิดเกิดขึ้นว่า ถ้าการช่วยเหลือแมวผอมโซตัวนี้ ทำให้ฉันยิ้มได้ การไปช่วยเหลือคนอื่น ก็น่าจะทำให้ฉันมีความสุขด้วยเหมือนกัน

วันรุ่งขึ้น เธออบขนมปังแล้วเอาไปเยี่ยมเพื่อนบ้านที่ป่วย ปรากฏว่าผู้ป่วยมีความสุขมาก เธอก็พลอยมีความสุขด้วย แล้วเธอก็พบว่า การให้ความสุขแก่ผู้อื่น ก็ทำให้เธอมีความสุขด้วยเช่นกัน หลังจากนั้นทุกวันเธอก็ออกไปทำความดีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น เธอเล่าว่านับแต่นั้นเธอก็ยิ้มได้ และกลับมามีความสุขเหมือนเดิม ไม่มีความคิดที่จะฆ่าตัวตายอีกเลย เรื่องของหญิงผู้นี้ชี้ว่า การรักษาผู้อื่นก็คือการรักษาตน การช่วยเหลือผู้อื่นก็คือการช่วยตนเองให้มีความสุขด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างการทำประโยชน์ตน กับ การคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นนั้น ที่จริงก็เป็นหัวใจสำคัญของวินัยสงฆ์ ในการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยของสงฆ์ มีหลักอยู่ข้อหนึ่งว่า จะต้องนึกถึงส่วนรวมอยู่เสมอ ส่วนรวมที่ว่านี้ได้แก่ หมู่สงฆ์ รวมไปถึงญาติโยม นี่เป็นหลักการที่กำกับการประพฤติปฏิบัติของพระ แม้พระเราจะมาบวชเพื่อการพ้นทุกข์ส่วนบุคคล แต่พระวินัย ก็กำกัว่าทุกรูปจะต้องให้ความสำคัญกับประโยชน์ของส่วนรวมด้วย ถ้าหากว่าสงฆ์มีกิจที่เร่งด่วนหรือพึงกระทำ แม้ภิกษุจะไปบำเพ็ญสมาธิภาวนา ก็ไม่ควรจะละเลยกิจของสงฆ์เหล่านั้น

ในสมัยพุทธกาล มีพระอรหันต์และพระอนาคามีหลายรูปที่เข้านิโรธสมาบัติได้ การเข้านิโรธสมาบัติแต่ละครั้งใช้เวลาหลายวัน ก่อนจะเข้านิโรธสมาบัติ ท่านจะกำหนดใจไว้ก่อนเลยว่า ในระหว่างเข้านิโรธสมาบัติ ถ้าหากสงฆ์มีสังฆกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องทำ ท่านจะออกจากสมาบัติทันที โดยไม่รอให้ใครมาเรียก อันนี้เป็นสำนึกของพระ ที่ถูกปลูกฝังด้วยสิ่งที่เรียกว่าพระวินัย ดังนั้นแม้จะทำกิจส่วนตัวที่ดั่งาม เช่น บำเพ็ญฌานหรือสมาธิ ก็จะไม่ละเลยกิจของส่วนรวม ถือว่ากิจของส่วนรวมสำคัญกว่า

กิจของส่วนรวม มี ๒ อย่าง คือ **กิจธุระของเพื่อนร่วมคณะ** หรือกิจธุระภายในหมู่สงฆ์ แม้เป็นกิจเล็กๆ น้อยๆ ของเพื่อนพระ ที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือของหลายคน ก็ควรที่พระทุกรูปจะชวนชววยใส่ใจทำร่วมกัน เช่น การตัดเย็บจีวร ในสมัยก่อน ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของพระหลายรูป พระทุกรูปที่อยู่ในวัดนั้น ไม่ว่าจะเป็นพระเถระหรือเจ้าอาวาส ก็จำต้องช่วยกันทำให้สำเร็จเสร็จสิ้น หากไม่มาร่วม ไม่มาช่วยเหลือ ก็ถูกตำหนิ และเป็นอาบัติ

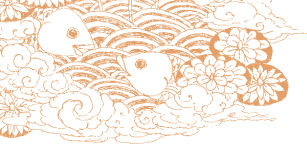
นอกจากกิจธุระของหมู่คณะแล้ว ที่สำคัญกว่านั้นคือ กิจการของสงฆ์หรือกิจการเกี่ยวกับสงฆ์ ที่เรียกว่า **สังฆกรรม** ซึ่งถือเป็นกิจที่พระทุกรูปต้องเข้าร่วม โดยเฉพาะอย่างเช่น การสวด การทานปาติโมกข์ เรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญเพราะพระภิกษุถือว่าเป็นตัวแทนของบุคคลในอุดมคติในพุทธศาสนา ดังนั้น ท่านจึงควรให้ความสำคัญทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ในด้านหนึ่ง ท่านก็ทำความเพียร เจริญอิทธิบาท ๔ เพื่อความสิ้นทุกข์ เพื่อให้เกิดปัญญาเจริญอกงาม แต่อีกด้านหนึ่ง ท่านก็มีภาระหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่จะละเลยหรือมองข้ามไม่ได้

ในบางยุคบางสมัยที่มีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับพระศาสนา จำเป็นต้องช่วยกันรักษาพระศาสนาให้อยู่รอด รวมไปถึงการชำระสงฆ์ให้บริสุทธิ์ รวมทั้งการทำสังคายนา เมื่อมีเหตุการณ์หรือกิจดังกล่าว พระทุกรูปต้องช่วยเหลือกัน ไม่นิ่งดูตาย หากผู้ใดเพิกเฉย ละเลย ไม่ช่วยเหลือ สงฆ์ย่อมลงโทษได้ ไม่เว้นแม้ว่าพระรูปนั้นเป็นพระอรหันต์ หรือแม้ว่าสาเหตุที่ท่านไม่ได้เข้าร่วมเพราะไปทำกิจส่วนตัวที่ตึงาม เช่น เข้าจานสมาบัติอยู่ก็ตาม

การใส่ใจกิจส่วนรวม เป็นทั้งหน้าที่ตามพระวินัยและเป็นวัฒนธรรมของหมู่สงฆ์ แม้ว่าการมาบวชพระ จุดมุ่งหมายสำคัญคือการฝึกจิตพัฒนาตนให้มีความเจริญงอกงาม แต่พุทธศาสนามองว่าความเจริญงอกงามของคนๆ หนึ่ง ไม่ได้หมายถึงการฝึกตนจนพ้นทุกข์เท่านั้น แต่ยักรวมถึงการช่วยเหลือใส่ใจกิจของส่วนรวมด้วย

ที่อาตมาพูดย้ำเรื่องนี้ ก็เพราะมีชาวพุทธจำนวนมากสนใจแต่ประโยชน์ส่วนตน แต่ละเลยประโยชน์ส่วนรวม ประโยชน์ส่วนรวมที่วนี้อาจจะได้แก่ การทำกิจของหมู่คณะของชุมชน ไปจนถึงกิจเพื่อสังคมและประเทศชาติ มีหลายคนเวลาทำบุญก็จะนึกถึงแต่ประโยชน์ตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นโชคลาภ

ความมั่งมี หรือความสุข ความสงบในจิตใจ แต่กลับไม่คำนึงถึงส่วนรวม

เมื่อ ๒ เดือนก่อน อาตมาไปประเทศอินเดีย เพื่อสักการะสังเวชนียสถาน สถานที่แห่งหนึ่งที่เราไป คือ เขาคิชฌกูฏ ซึ่งมีที่ประทับของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่ามุลคันธกุฎีอยู่บนยอดเขา และมีถ้ำของพระโมคคัลลานะ และถ้ำของพระสารีบุตร คณะของอาตมาไปแต่เช้า อาจจะเป็นคณะแรกๆ ที่ไปถึง เมื่อไปถึงก็พบว่า มีชยะอยู่เต็มไปหมด ไม่ใช่ระหว่างทางเท่านั้น แม้กระทั่งในถ้ำพระสารีบุตร และถ้ำพระโมคคัลลานะ แม้กระทั่งลานที่อยู่ใกล้ๆ กับมุลคันธกุฎี ที่พระพุทธเจ้าประทับ ก็มีชยะมากมาย

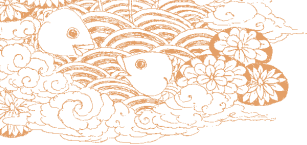
จะว่าชยะเหล่านี้เกิดจากนักท่องเที่ยวที่นับถือศาสนาอื่นก็คงไม่ใช่ จริงอยู่ว่ามีนักท่องเที่ยวมากมายที่ไปที่นั่น แต่ชยะที่เห็น ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ขวดน้ำ ขวดพลาสติก หรือห่อขนม แต่ยังมีห่อเทียน ห่อธูป ชยะเหล่านี้คงไม่ได้มาจากนักท่องเที่ยวทั่วไป แต่ต้องมาจากชาวพุทธที่ไปสักการะ ทำไมชาวพุทธที่ไปสักการะบูชาพระพุทธเจ้า จึงไม่รู้สักตะขิดตะขวงใจที่ทิ้งชยะไว้ตรงนั้น นั่นแสดงว่าอะไร แปลว่าเขาไปสักการะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว คือเพื่อเอาบุญ เพื่อให้ใจสบาย หรือเพื่อมีโชคมีลาภ

แต่กลับไม่สนใจส่วนรวม คือไม่สนใจว่าสถานที่ตรงนั้นจะสกปรก เพราะการกระทำของเขาหรือไม่ ไปทำบุญแล้วสบายใจ แต่สถานที่ตรงนั้นสกปรก มัวหมองอย่างไร ฉันไม่สนใจ

พฤติกรรมดังกล่าว แสดงว่า เขาสนใจแต่ประโยชน์ส่วนตน ไม่สนใจประโยชน์ส่วนรวม ทั้งๆ ที่สถานที่ตรงนั้นเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวพุทธทั่วโลกพากันไปสักการะ แน่แน่นอนว่า หากเป็นบ้านเขา หรือห้องพระในบ้านเขา เขาย่อมไม่ทิ้งขยะแบบนั้นแน่ รวมทั้งกล่องรูป กล่องเทียน แต่ทำไมเขาทิ้งขยะตรงสถานที่แห่งนั้น ก็เพราะมันเป็นที่สาธารณะ และเนื่องจากเขาไม่มีสำนึกเรื่องประโยชน์ส่วนรวม จึงไม่สนใจว่าที่สาธารณะนั้นจะสกปรกหรือไม่

ไม่ใช่ที่เขาศิษฆณูญที่เดียว และไม่ใช่ที่อื่นเดียวประเทศเดียว ที่ศรีลังกา พม่า รวมทั้งไทย สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา ที่ผู้คนไปสักการะบูชามากมาย มีขยะทั้งนั้น ทุกคนไปเพื่อจะทำบุญ แล้วพอใจที่ได้ทำบุญ แต่ไม่สนใจว่า สถานที่ที่ตนไปนั้นจะสกปรกหรือไม่ รวมทั้งไม่สนใจที่จะรักษาความสะอาดด้วย

“

คำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นข้อพึงปฏิบัติ
จะมี ๒ ส่วนเสมอ คือ **ทำกิจ** และ **ทำจิต**
ในด้านหนึ่งก็ให้ขยันขันแข็ง
ทำความดี สร้างประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่น
หรือชี้แจงความจริง
อีกด้านหนึ่งก็ให้รู้จักรักษาใจให้เป็นปกติ
มีจิตใจผ่องใส เป็นกุศล
มีเมตตากรุณา รวมทั้งรู้จักปล่อยวาง ไม่ยึดติดถือมั่น

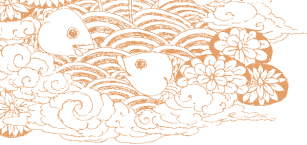
”

อันที่จริงชาวพุทธที่ไปสถานที่เหล่านั้น ในเมื่อตั้งใจไป
ทำบุญ นอกจากไม่ทิ้งขยะแล้วควรจะช่วยเก็บขยะด้วย โดยถือว่านี้
เป็นการทำบุญอย่างหนึ่งเช่นกัน ถ้ามีสำนึกเรื่องประโยชน์
ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม เมื่อไปสักการบูชาพระพุทธเจ้า
แล้ว รู้สึกจิตใจปลอดโปร่ง อิ่มเอิบ สบายใจ มีความมั่นใจ
ในโชคโลกาที่จะบังเกิดขึ้น ก็ควรใส่ใจสถานที่ตรงนั้นด้วย
นอกจากไม่ทำให้สถานที่ตรงนั้นสกปรกแล้ว ยังควรช่วยรักษา
ดูแลให้สะอาด เห็นขยะก็ช่วยเก็บ ไม่ใช่แค่เดินผ่านด้วยความ
สบายใจว่า ฉันได้มาทำบุญ ได้มากราบพระพุทธเจ้าแล้ว

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นตัวอย่างว่า เวลานี้ชาวพุทธจำนวนมาก (ไม่ใช่เฉพาะเมืองไทยอย่างเดียว ที่อื่นด้วย) นึกถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน แต่มองข้ามประโยชน์ส่วนรวม เราไม่มีความใส่ใจในสถานที่ที่เป็นสาธารณะ อีกตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ในหลายสำนัก หลายวัด จะมีคนจำนวนหนึ่ง ที่สนใจแต่การปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนา แต่งานของส่วนรวมจะไม่แตะ ไม่ช่วย ไม่รับผิดชอบ ไม่ว่าจะป็นงานครัว งานทำความสะอาด เพราะเขาคิดว่าถ้าไปช่วยทำงานเหล่านั้นแล้วใจจะฟุ้งซ่าน จะทำให้ใจไม่สงบ เขาห่วงความสงบในจิตใจ จนละเลยหน้าที่ต่อชุมชนที่ตนอยู่อาศัย กลายเป็นว่ายิ่งปฏิบัติก็ยิ่งมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น แทนที่ประโยชน์ตนจะเพิ่มพูนขึ้น กลับลดน้อยถอยลง คือกิเลสเพิ่มพูนขึ้น ในทางตรงข้ามหากเขารู้จักทำประโยชน์ส่วนรวม จิตใจก็จะได้รับการขัดเกลา กิเลส หรือความเห็นแก่ตัวก็จะลดน้อยถอยลง

นี่คือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชาวพุทธจำนวนมาก คือไม่สนใจว่าสิ่งที่ตัวเองทำ แม้เป็นการทำบุญ จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม ต่อสถานที่ที่ตนพักอาศัย ไม่ใช่แต่การทิ้งขยะ หรือการละเลยงานของชุมชนเท่านั้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกับสังคม ประเทศชาติ หรือพระศาสนา ชาวพุทธจำนวนมากก็ไม่สนใจ ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไป

ช่วยเหลือ หรือรับผิดชอบต่อส่วนรวม

เดี๋ยวนี้ถือว่าแต่ส่วนรวมที่เป็นประเทศชาติ หรือส่วนรวมที่เป็นสังคม ชุมชนเลย แม้ส่วนรวมที่เรียกว่าครอบครัว ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยก็ปล่อยปละละเลย มีนักปฏิบัติธรรมจำนวนมากที่ชอบไปทำบุญหรือไปปฏิบัติธรรม แต่พอกลับมาถึงบ้านกลับไม่สนใจที่จะช่วยงานบ้าน ทั้งๆ ที่พ่อแม่ก็แก่ชรามากแล้ว กลับต้องทำงานบ้านแต่ลำพัง ทำอาหารให้ลูกกิน หรือบางทีก็ช่วยซักผ้ารีดผ้าให้ลูก โดยลูกๆ ไม่ช่วยเลย เมื่อลูกกลับจากการทำบุญหรือปฏิบัติธรรม ก็ขึ้นห้องพักเลย ปล่อยให้พ่อแม่ทำงานบ้านแต่ผู้เดียว

อาตมาคงไม่ทราบเรื่องนี้ถ้าไม่มีคนมาฟ้อง ระยะเวลาหลังได้ยินเรื่องทำนองนี้มากขึ้น อุดแปลกใจไม่ได้ว่า มีอย่างนี้ด้วยหรือ ลูกไปทำบุญ ไปปฏิบัติธรรม ไปได้ทั่ว แต่ว่าพ่อแม่ที่บ้านทำงานหนักแค่ไหน กลับไม่สนใจ ไม่เข้ามาช่วย หรือแม้กระทั่งพ่อแม่ป่วย ลูกก็ไม่สนใจดูแล เวลาปฏิบัติธรรมที่ไหน หรือมีทำบุญที่ไหน ไกลแค่ไหนก็ไปได้ แต่ถ้าให้มาดูแลพ่อแม่ กลับปฏิเสธ บอกว่า ขอส่งบุญมาให้แม่แล้วกัน กลับมาถึงบ้านก็บอกว่า ลูกเอาบุญมาฝากนะแม่ แต่ถ้าจะช่วยแม่ทำงานนี้ไม่ทำ ทั้งๆ ที่การช่วยพ่อแม่ทำงานก็เป็นบุญอย่างหนึ่ง ที่จริง

เป็นหน้าที่ด้วยซ้ำ อย่างน้อยๆ รับผิดชอบเสื้อผ้าหรืออาหาร
ของตนก็ยังดี ไม่ต้องให้พ่อแม่มาช่วยทำอาหารหรือซักรีดเสื้อผ้า
ให้ตน

พฤติกรรมดังกล่าวแสดงว่า ต้องมีความผิดพลาด
บางอย่างเกี่ยวกับความเข้าใจและการปฏิบัติของชาวพุทธ
จำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะเรื่องความสนใจแต่ประโยชน์ตน
ละเลยประโยชน์ท่าน โดยที่เรื่องประโยชน์ท่านนี้ ไม่ต้องพูดถึง
ระดับพระศาสนา หรือประเทศชาติ แม้ในเรื่องครอบครัว
ซึ่งใกล้ชิดที่สุด ตอนนี้ผู้คนจำนวนมากก็ไม่สนใจแล้ว อันที่จริง
อย่าว่าแต่กิจของครอบครัวเลย แม้กระทั่งกิจต่อพระศาสนา
ก็ควรใส่ใจเช่นกัน ชาวพุทธหากมีความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องนี้
เวลามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นกับพระศาสนา ก็จะไม่นั่งดูตาย เวลา
มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นกับสังคม ก็จะชวนช่วยช่วยเหลือ เพราะ
ถือว่านั่นก็เป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง

“

การปล่อยวาง หมายถึง **การทำจิต**

ซึ่งจำเป็นต้องทำควบคู่ไปกับการ**ทำกิจ**

เนื่องจากสิ่งต่างๆ ไม่เที่ยง

เพราะฉะนั้น จึงยึดมั่นถือมั่นไม่ได้

ถ้าไม่อย่างทุกถุญ จิตใจก็ต้องรู้จักปล่อย รู้จักวาง

แต่ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาให้ดี จะพบว่า

สิ่งต่างๆ ไม่เที่ยง ก็เพราะแปรเปลี่ยนไปตามเหตุตามปัจจัย

ถ้าเราต้องการให้ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นไปในทางที่ดี

ก็ต้องสร้างเหตุปัจจัยในทางที่ส่งเสริมความเจริญ

เพราะฉะนั้น ก็ต้องวุ่นวายเร่งทำกิจ

อย่างอ้อมอิกำ หรือผัดวันประกันพรุ่ง

”

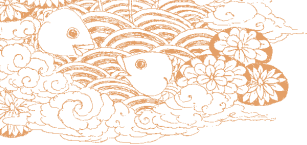

ประโยชน์ขั้นต้น กับ ประโยชน์ขั้นสูง

อาตมาได้พูดถึงธรรมะหลายคู่แล้ว ทำกิจ และทำจิต ประโยชน์ตน และประโยชน์ท่าน ที่จริงประโยชน์ตนนี้ ก็ยังแบ่ง ออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ **ประโยชน์ขั้นต้น** กับ **ประโยชน์ขั้นสูง** ประโยชน์ขั้นต้น ภาษาบาลีเรียกว่า “*ทิฏฐธัมมิกัตถะ*” ประโยชน์ขั้นสูง เรียกว่า “*สัมปรายิกัตถะ*” ซึ่งที่จริง รวมถึง ประโยชน์สูงสุดหรือ “*ปรมัตถะ*” ด้วย

ทั้งประโยชน์ขั้นต้นและประโยชน์ขั้นสูงนี้ เป็นสิ่งที่ เกี่ยวข้องกัน จะสนใจแต่อันหนึ่งอันใดไม่ได้ **ประโยชน์ขั้นต้น** ได้แก่ การมีสุขภาพดี มีครอบครัวที่ดี มีมิตรดี มีการทำงานที่ดี มีทรัพย์เลี้ยงตนให้มีความสุข เหล่านี้เป็นประโยชน์ทางโลก ที่เห็นได้ชัด ส่วน**ประโยชน์ขั้นสูง** หมายถึง ความสุขทางใจ

เช่นความอบอุ่นใจเพราะมีศรัทธาในสิ่งดีงาม มีความอึดใจเพราะได้ทำความดี ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อผู้อื่น มีความภาคภูมิใจเพราะดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนใคร มีความกล้าวกล้ำมั่นใจเพราะมีปัญญาเป็นเครื่องนำทางชีวิต

นอกจากความอบอุ่นใจ ความอึดใจ ความภาคภูมิใจ และความกล้าวกล้ำมั่นใจแล้ว ยังมีสิ่งที่ประเสริฐกว่านั้น ที่เรียกว่า *ปรมัตถะ* ซึ่งรวมอยู่ในประโยชน์ขั้นสูง หรือ สัมปรายิกัตถะ ได้แก่ การมีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหว เมื่อมีเหตุร้ายมากระทบ เจอความพลัดพราก สูญเสีย ถูกต่อว่าด่าทอ เจ็บป่วย ก็ไม่เป็นทุกข์ รวมทั้งมีจิตเกษมศานต์ ผ่องใส สงบเย็น เป็นอิสระ เข้าถึงภาวะอันเป็นบรมสุข ได้แก่นิพพานนั่นเอง

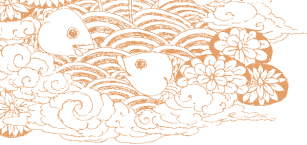
คนเรา เมื่อจะมุ่งประโยชน์ส่วนตน ก็ควรให้ได้ทั้ง **๒ อย่าง** คือ **ประโยชน์ขั้นต้น** และ**ประโยชน์ขั้นสูง** รวมถึงประโยชน์ขั้นสูงสุด ทั้ง ๒ ประการก็เกี่ยวเนื่องกันอย่างมาก กล่าวคือประโยชน์ขั้นต้น เช่น การมีสุขภาพดี การมีเงิน มีงาน มีสถานภาพ มีส่วนช่วยทำให้เข้าถึงประโยชน์ขั้นสูงขั้นได้สะดวกขึ้น

ในสมัยพุทธกาล มีชายผู้หนึ่งหิวเพราะไม่ได้กินอาหาร แต่ก็มาพึ่งธรรมจากพระพุทธรเจ้า แทนที่พระองค์จะทรงแสดง

ธรรมเลย ก็ให้เขาได้กินอาหารก่อน พอเขาค้มแล้ว พระองค์จึงทรงแสดงธรรม เมื่อทรงแสดงธรรมเสร็จ ชายผู้นั้นก็บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน การที่พระองค์ไม่ทรงแสดงธรรมให้ชายผู้นั้นตั้งแต่แรก เพราะพระองค์ทรงเห็นว่าเขายังหิวอยู่ จิตยังไม่พร้อมที่จะฟังและพิจารณาธรรมได้ดี ต่อเมื่อหายหิวแล้ว จิตจึงพร้อมที่จะฟังธรรม

แน่นอนว่าหลายคนหรือส่วนใหญ่คงไม่ถึงกับบรรลุธรรมเมื่อได้ฟังธรรมขณะท้องอืด แต่ถ้าเรามีสุขภาพดี ไม่เจ็บป่วย ไม่อดไม่อยาก ไม่หิวโหย การฟังธรรมหรือปฏิบัติธรรมของเราก็เจริญงอกงามได้ง่าย ถ้าเราไม่มีหนี้สิน ไม่ต้องดิ้นรนหาเงิน ก็ย่อมมีเวลาว่างมาฟังธรรมหรือทำสมาธิภาวนา ช่วยให้เข้าถึงประโยชน์ชั้นสูง และเมื่อเราเข้าถึงประโยชน์ชั้นสูง เช่น มีจิตผ่องใส ใจเบิกบาน เข้าถึงความสุขที่ประณีต ไม่ลุ่มหลงในสุขจากวัตถุ ภาวะเหล่านี้ย่อมช่วยให้การแสวงหาประโยชน์ขั้นต้นของเราเป็นไปอย่างถูกต้อง อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ไม่ใช่เอาแต่แสวงหาทรัพย์อย่างไม่รู้จักหยุด จนเกินความพอดี จนเป็นทุกข์ เต็มไปด้วยความเครียด หรือเอาแต่เสพวัตถุเพราะเห็นแก่ความเอร็ดอร่อย จนกระทั่งเกิดโรคร้ายแก่ร่างกาย หรือหนักกว่านั้นคือ ยอมทำชั่ว ทุกจริต คอรั้บชั้น ปล้นจี้ เพราะลุ่มหลงในทรัพย์หรือวัตถุสิ่งเสพ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประโยชน์

หรือความสุขทางใจ ช่วยให้การแสวงหาประโยชน์ส่วนตนของเราเป็นไปแบบไม่ลุ่มหลง ช่วยให้ชีวิตไม่เพลินในความสุข และไม่ทุกข์เมื่อสูญเสีย

อย่างไรก็ตาม ชาวพุทธทุกวันนี้ จำนวนมากที่เดียวที่ละเลยประโยชน์ชั้นสูง หรือประโยชน์ชั้นสูงสุด สนใจแต่ประโยชน์ชั้นต้น โดยที่ประโยชน์ชั้นต้น ก็ถูกลดทอนเหลือเพียงแค่มั่งมี ความร่ำรวย หรือการมีเงินทอง เดียวนี้ แม้แต่พระเจ้าให้พรว่า ขอให้มีอายุ วรรณะ สุขะ พละ หลายคนก็ไม่ค่อยสนใจ แต่พอพระเจ้าให้พรว่า ขอให้มีปฏิภาณ ธนสารสมบัติ หูฟังเลย ยิ่งประโยชน์ชั้นสูง หรือประโยชน์สูงสุด ก็ยังไม่สนใจ

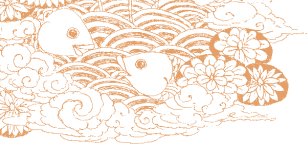
มีเรื่องเล่าว่า เมื่อสมัยหลวงปู่ดู่ พรหมปัญโญ มีชีวิตอยู่ มีพระรูปหนึ่งเมื่อครบกำหนดสึกท่านก็มาหาหลวงปู่ เพื่อขอให้หลวงปู่พรมน้ำมนต์และให้พร ระหว่างที่หลวงปู่พรมน้ำมนต์พระรูปนี้ก็ก้มกราบ และนึกอธิษฐานในใจ “ขอความมั่งมี มหาศาล ขอลาภขอผลพูนทวี มีกินมีใช้ไม่รู้หมด จะได้แบ่งไปทำบุญมากๆ” เมื่อเงยหน้าขึ้นมา ก็เห็นหลวงปู่จ้องหน้า แล้วหลวงปู่ก็บอกกว่า “ที่ท่านคิดนะมันต่ำ คิดให้สูงไว้ไม่ดีหรือ แล้วเรื่องที่ท่านคิดนะ จะตามมาทีหลัง”

ที่หลวงปู่บอกว่า “ที่ท่านคิดนะมันต่ำ” หมายถึงอะไร หมายถึง ความอยากจ่ำรวย มีเงินมีทองมากๆ ท่านเห็นว่ามีอย่างอื่นที่ดีกว่า ประเสริฐกว่า นั่นคือ ประโยชน์ชั้นสูง หรือความสุขทางจิตใจ รวมทั้งธรรม ที่ทำให้จิตใจมีความสุข พูดอีกอย่างคือ อริยทรัพย์ ท่านจึงเตือนพระรูปนี้ว่า “คิดให้สูงไว้ ไม่ดีหรือ”

เวลาไปทำบุญ ไปขอพรพระ สิ่งที่ชาวพุทธจำนวนมาก อยากจะได้ฟังจากพระ คือ คำว่า “รวย รวย รวย” แต่ไม่ได้คิดเลยว่า คนที่รวยแต่ฆ่าตัวตายก็มาก แม้แต่อายุ วรรณะ สุขะ พละ ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันแห่งความสุข คนที่ฆ่าตัวตายจำนวนมาก ก็มีสุขภาพดี ไม่ได้เจ็บเลย หลายคนรูปหล่อ หน้าตาดี สะสวย ร่ำรวย เรียกว่า มีประโยชน์ขั้นต้นไม่ขาดแคลน แต่เขาก็ยังทุกข์ กลัดกลุ้มจนฆ่าตัวตาย นั่นแปลว่า ประโยชน์ขั้นต้นนั้น ไม่เพียงพอที่จะทำให้เรามีความสุขอย่างแท้จริง มันเป็นแค่พื้นฐานที่จะช่วยให้เกิดความสุขที่ประเสริฐ

ความสุขที่แท้อยู่ที่ใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ เราสร้างสมคุณธรรม บำเพ็ญคุณงามความดี มีศรัทธา มีศีล มีจาคะ คือ ความเสียสละ มีปัญญา มีสติสัมปชัญญะ ความรู้ตัว เหล่านี้คือประโยชน์ชั้นสูง ที่จะนำไปสู่ประโยชน์ชั้นสูงสุด คือความ

สงบเย็น เป็นอิสระ จิตมั่นคง ไม่หวั่นไหวเมื่อเจอความสูญเสีย ไม่ชั่ววูบตีใจเมื่อได้ลาภ ได้ยศ ได้สุข ได้สรรเสริญ แต่พอเสื่อมลาภ เสื่อมยศ หรือเมื่อเจอคำต่อว่าด่าทอ เจอเหตุร้าย จิตใจก็หม่นหมอง คับแค้น โศกเศร้า รำไรรำพัน ซึ่งเป็นอาการที่เกิดขึ้นกับผู้คนมากมาย รวมทั้งคนที่ประสบความสำเร็จ มีเงินทองมากมาย

เป็นเพราะชาวพุทธเวลานี้ ละเลยประโยชน์ขั้นสูง ไปหมกมุ่นลุ่มหลงกับประโยชน์ขั้นต้น จึงจมอยู่ในความทุกข์หรือหลงไปในทางที่ผิดหรือทางอบายได้ง่าย เพราะประโยชน์ขั้นต้น นอกจากจะไม่ช่วยให้เกิดความสุขอย่างแท้จริงแล้ว ยังเจือไปด้วยทุกข์ คือ ทุกข์เพราะแสวงหา ไหนจะต้องต่อสู้แย่งชิงกับคนอื่น ครั้นได้มาแล้ว ก็ยังทุกข์เพราะรักษา คอยดูแลไม่ให้สูญหายหรือเสื่อมเสีย นอกจากนั้นก็ยังทุกข์เมื่อมันสูญเสียหรือสูญหายไป ยังไม่ต้องพูดถึงความสุขที่จิตจางเมื่อได้เสพหรือได้ใช้ หรือครอบครองมันไปนานๆ โดยเฉพาะทรัพย์สินสมบัติ สถานภาพ ชื่อเสียงเกียรติยศ หรือแม้แต่คู่ครอง ทำให้อยากได้ของใหม่ ไม่รู้จัก แต่ไม่ว่าจะดูแลรักษาอย่างไร ในที่สุดมันก็จะเสื่อมเสีย สูญหายไป พุดง่าย ๆ คือ ประโยชน์ขั้นต้นแม้จะให้ความสุข แต่ก็ เป็นสุขชั่วคราว แกรมด้วยทุกข์ยาวนาน หากไม่รู้จักเกี่ยวข้ออย่างถูกต้อง เช่น ยึดติดถือมั่นหรือลุ่มหลง

แต่ถ้าเราใส่ใจกับประโยชน์ชั้นสูง สามารถเข้าถึงประโยชน์ชั้นสูง ความลุ่มหลงในประโยชน์ชั้นต้นก็จะลดลง ไม่หลงเพลินจนประมาท หรือลุ่มหลงจนทำชั่ว หรือเป็นทุกข์เมื่อเกิดความสูญเสียพลัดพรากไป

อาตมาพูดมา ๓ คู่แล้ว คือ ทำจิตกับทำกิจ ประโยชน์ตนกับประโยชน์ท่าน โดยที่ประโยชน์ตนกับประโยชน์ท่าน ก็ต้องมี ๒ ส่วน คือ ประโยชน์ชั้นต้น กับ ประโยชน์ชั้นสูง เมื่อเราจะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับผู้อื่นหรือส่วนรวม ก็อย่านึกถึงแต่เรื่องมีทรัพย์ หรือการมีสุขภาพดี การมีเงิน มีงาน ต้องนึกถึงประโยชน์ชั้นสูงด้วย คือการทำให้พบความสงบในจิตใจ มีความอบอุ่นใจ เพราะมีศรัทธาในสิ่งดีงาม มีความภูมิใจเพราะช่วยเหลือผู้อื่น ทำชีวิตให้มีคุณค่า มีความอิมใจที่ได้ทำความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต อย่างการเลี้ยงลูกหรือสอนศิษย์ ก็ถือเป็น การบำเพ็ญประโยชน์ท่าน นอกจากช่วยให้ลูกหรือลูกศิษย์เข้าถึงประโยชน์ชั้นต้น เช่น มีวิชาความรู้ประกอบอาชีพ มีการงานที่มั่นคงแล้ว ควรช่วยให้เขาเข้าถึงประโยชน์ชั้นสูงด้วย คือ มีคุณธรรม มีธรรมช่วยรักษาใจ ให้อยู่เย็นเป็นสุข มีอิริยทรัพย์ ที่ทำให้เกิดสุขอย่างแท้จริง 🙏

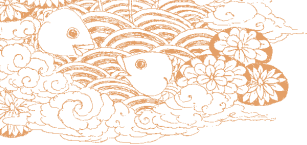

บุคคล กับ สิ่งแวดล้อม

คำสอนของพระพุทธเจ้าในระดับจริยธรรม ยังมีอีกคู่หนึ่ง ก็คือ การให้ความสำคัญทั้งกับบุคคล และ สิ่งแวดล้อม การที่เราจะทำประโยชน์ตนให้เกิดขึ้น หรือทำให้ชีวิตจิตใจเจริญงอกงาม ปัจจัยหนึ่งที่ยังมองข้ามไม่ได้ก็คือสิ่งแวดล้อม แม้แต่คนที่ตั้งใจมาปฏิบัติธรรม ตั้งใจมาทำความเพียร เพื่อให้เกิดประโยชน์ขั้นสูง คือความสงบเย็นในจิตใจ หรือประโยชน์ขั้นสูงสุด คือ การพ้นทุกข์ หรือนิพพาน สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลเป็นเรื่องจำเป็น ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่า *สัปายะ* หรือปัจจัยเกื้อกูลต่อธรรม ผู้ที่จะมาปฏิบัติธรรม ต้องคำนึงถึงคำว่าสัปายะ ซึ่งมีอยู่ ๗ ข้อ คำว่าสัปายะ ในภาษาไทย แปลว่า สบาย แต่ความหมายจริงๆ แปลว่า เกื้อกูลหรือเหมาะสม

สัปปายะ คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการปฏิบัติธรรม ใน ๗ ข้อ นั้น มี ๔ ข้อ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง เช่น **อาวาส-สัปปายะ** คือสถานที่ที่เหมาะสม **โคจรสัปปายะ** คือที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม **อยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านหรือชุมชน** ที่มีอาหารบริบูรณ์ **บุคคลสัปปายะ** คือ บุคคลที่เกี่ยวข้องต่อการปฏิบัติ มีกัลยาณมิตรหรือผู้ทรงคุณธรรมเป็นที่ปรึกษา รวมทั้ง **อุตุสัปปายะ** หรือดินฟ้าอากาศที่เหมาะสม ทั้ง ๔ ประการนี้เป็นปัจจัยแวดล้อมที่เราจะมองข้ามไม่ได้ เราจะไปปฏิบัติธรรมที่ไหน ก็ต้องคำนึงถึงสัปปายะทั้ง ๔ ประการ ไม่นับอีก ๓ ประการ คือ อาหารที่เหมาะสม **โภชนสัปปายะ** หรืออาหารที่เหมาะสม **ภัสสสัปปายะ** การพูดคุยที่เหมาะสม และ **อิริยาบถ-สัปปายะ** หรืออิริยาบถที่เหมาะสม

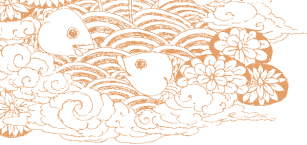
เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จออกบรพชานั้น ขณะที่ยังไม่พบหนทางแห่งการตรัสรู้ พระองค์ทรงเห็นสถานที่หนึ่ง ริมแม่น้ำเนรัญชรา ทรงประทับใจสถานที่นั้นเพราะทรงเห็นว่าเป็นถิ่นรมณีย์ พระองค์ได้ตรัสถึงสถานที่นั้นด้วยภาษาที่งดงามว่า “ภูมิสถานถิ่นนี้เป็นที่รมณีย์หนอ มีไพรสนต์ร่มรื่นน่าขึ้นบานทั้งมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำเย็นชื่นใจ ชายฝั่งทำน้ำก็ราบเรียบ อีกทั้งโคจรคาม (คือที่เที่ยวบิณฑบาต) ก็มีอยู่โดยรอบ เป็นสถานที่เหมาะสมจริงหนอ ที่จะบำเพ็ญเพียรสำหรับกุลบุตรผู้ต้องการ

“*ทำความเพียร*” ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงประทับนั่งตรงนั้น แล้วทรงตกลงใจว่า จะทำความเพียร ณ ที่แห่งนั้น

พระพุทธรองค์ แม่ทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง ๑๐ มาจนครบถ้วน แต่การตรัสรู้ของพระองค์สำเร็จขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อม ด้วย พระองค์ทรงเจาะจงเลือกสถานที่นั้นเป็นที่ทำความเพียร เพราะเป็นที่รมณีย์ คือสงบ สงัด เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล ในคืนที่พระองค์ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณ สถานที่ทรงประทับ ก็คือใต้ต้นโพธิ์บริเวณนั้น กล่าวได้ว่า การตรัสรู้ของพระองค์ เกิดขึ้นได้ก็เพราะก็อาศัยสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล สิ่งแวดล้อมนั้น คือที่รมณีย์

การตรัสรู้ของพระพุทธรองค์เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ที่เกื้อกูลต่อความเจริญงอกงาม ในทางจิตใจจนทำให้เกิดปัญญา คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญ ที่พระพุทธรเจ้าทุกพระองค์ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งอนาคต ทุกพระองค์ ตรัสรู้ใต้ต้นไม้ เช่น พระกกุสันธะตรัสรู้ใต้ต้นชีกใหญ่ พระโกนาคมนะตรัสรู้ใต้ต้นมะเดื่อ พระกัสสปะตรัสรู้ใต้ต้นไทร หรือต้นนิโครธ พระพุทธรเจ้าองค์ปัจจุบันก็ตรัสรู้ใต้ต้นโพธิ์ ส่วนพระศรีอริยเมตไตรยตรัสรู้ใต้ต้นกาเกทิง ใครเห็นต้นกาเกทิงก็อย่าตัดนะ เพราะว่าอีก ๒๕๐๐ ปีข้างหน้า

พระศรีอริยเมตไตรยจะเสด็จมาตรัสรู้ ทำให้พระพุทธเจ้า
ทุกพระองค์ตรัสรู้ได้ต้นไม้ ก็เพราะต้นไม้เป็นส่วนหนึ่งของ
สิ่งแวดล้อม ที่ทำให้สงบสงัด เกิดความร่มเย็น เกื้อกูลต่อการ
เห็นแจ้งในสังขาร

คำว่าสิ่งแวดล้อม ไม่ได้หมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็น
ธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึง
สิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วย สำหรับพระสงฆ์ สิ่งแวดล้อมทาง
สังคมที่เกื้อกูลเกิดขึ้นได้ก็เพราะพระวินัย สิ่งแวดล้อมของพระ
คือ สงฆ์ หรือ สังฆะ ซึ่งก็คือหมู่พระ สงฆ์ จะเป็นสิ่งแวดล้อม
ที่เหมาะสมกับความเจริญงอกงามของพระแต่ละรูปได้ ก็เพราะ
เป็นไปตามพระวินัย หรือมีพระวินัยเป็นที่ตั้ง

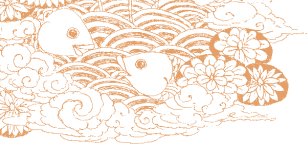
อย่างที่อาตมาได้พูดตั้งแต่ต้นแล้วว่า พุทธศาสนาประกอบ
ด้วย ๒ ส่วน ซึ่งก็คือ ธรรม และ วินัย ธรรม หมายถึงคำสอน
หรือผลของการปฏิบัติตามคำสอน ซึ่งเกิดขึ้นภายในและ
แสดงออกมาสู่การกระทำภายนอก ขณะเดียวกัน ธรรมจะ
เจริญงอกงามในตัวบุคคลได้ก็ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล
สำหรับพระ สิ่งแวดล้อมดังกล่าวที่สำคัญก็คือสงฆ์ สงฆ์จะ
เกื้อกูลต่อความเจริญงอกงามของพระแต่ละรูปได้ ก็ต่อเมื่อสงฆ์
หรือสังฆะ มีพระวินัยเป็นพื้นฐานหรือเครื่องกำกับ

เวลาพูดถึงพระวินัย หลายคนจะนึกถึงข้อปฏิบัติส่วนตัว แต่ที่จริงแล้ว พระวินัย คือ ระเบียบแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ และความประพฤติส่วนบุคคล ขณะเดียวกันก็เป็นระเบียบแบบแผนที่กำหนดกิจการของหมู่คณะ พุทธต่างๆ คือ เป็นตัวระบบ หรือสร้างระบบให้กับพระภิกษุ เป็นระบบที่ช่วยเกื้อกูลต่อความเจริญของงามของตัวบุคคล ถ้าสงฆ์เปรียบเสมือนบ้านหรือตึก วินัยก็คือโครง ถ้าโครงดี บ้านหรืออาคารนั้นก็ดีมั่นคง ใครที่อยู่ในบ้าน หรืออาคารที่ดี แข็งแรงมั่นคง ชีวิตก็มีความสุข ทำการงานต่างๆ ได้สะดวก เจริญก้าวหน้า

พุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติ เพื่อความเจริญของงามส่วนบุคคล อันนี้ปรากฏชัดในแนวคิดหรือหลักการเกี่ยวกับพระวินัย

ฉะนั้น ถ้าเราศึกษาธรรมและวินัยควบคู่กัน จะพบว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญอย่างมากกับการสร้างและสรรหาสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นธรรมเนียม คือเป็นธรรมชาติที่สงบ สงัด และสิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือหมู่คณะที่อยู่กันอย่างเรียบร้อยโดยมีพระวินัยเป็นตัวกำกับสงฆ์ในพุทธศาสนาเป็นเสมือนกับตัวแทนของสังคมอุดมคติ

ที่มีขึ้นเพื่อส่งเสริมความเจริญของกงามส่วนบุคคล ขณะเดียวกัน ก็สะท้อนแนวคิดของพุทธศาสนาที่มองว่า ความเจริญของกงามส่วนบุคคลกับสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลนั้น แยกจากกันไม่ได้ จะต้องไปด้วยกัน แต่นี่คือสิ่งที่ชาวพุทธจำนวนไม่น้อยมองข้ามไป จึงมองไม่เห็นความสำคัญของการมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม สุดท้ายก็เลยเข้าใจไปว่า การปฏิบัติของชาวพุทธเป็นเรื่องเฉพาะตัว หรือเป็นเรื่องส่วนบุคคล ที่ไม่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม

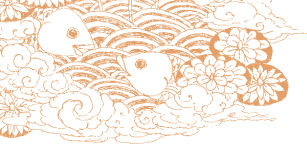
การเข้าใจสาระของพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ ขึ้นนั้น นอกจากจะทำให้เราเห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีผล ต่อความเจริญของกงามต่อตัวบุคคลแล้ว ก็ยังชี้ให้เห็นว่าบุคคล ก็มีหน้าที่รักษาสิ่งแวดล้อมให้ดี อันนี้ชัดเจนมากหากศึกษา เรื่องพระวินัย เพราะพระทุกรูปมีหน้าที่ต้องรักษาพระวินัย เอาไว้ ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น แต่เพื่อประโยชน์ ส่วนรวม เพราะถ้าไม่รักษาพระวินัย ก็เหมือนบ้านที่มีโครง ไม้ดี อ่อนแอ ย่อมพังลงมาได้ง่าย ทำให้ทุกคนเดือดร้อน อันนี้ คือผลเสียที่เกิดกับส่วนรวม ขณะเดียวกันก็แน่ชัดอยู่แล้วว่า ถ้าไม่ปฏิบัติตามพระวินัย ผลเสียก็จะเกิดกับบุคคลผู้นั้นด้วย เช่นกัน ชีวิตที่เจริญของกงามของพระภิกษุก็ย่อมเกิดขึ้นได้ยาก เพราะวินัยเป็นเครื่องฝึกตน ถ้าไม่ปฏิบัติตามพระวินัย ก็ง่ายที่

จะถูกกิเลสและความเห็นแก่ตัวครอบงำ แต่จะมองว่าพระวินัย เป็นเครื่องฝึกตนอย่างเดียวย่อมไม่พอ ต้องมองว่าพระวินัย เป็นสิ่งสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย

ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เรียกวินัย ว่าเป็น “ระบบชีวิต ระเบียบสังคม” ชีวิตจะเจริญงอกงามได้ ต้องมีระบบชีวิตและระเบียบสังคมที่เกื้อกูลด้วย อันนี้ก็โยงมาสู่ประเด็นที่ว่า คนเราจะพัฒนาตน มีชีวิตที่เจริญงอกงาม เปี่ยมด้วยคุณธรรม ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมที่ดี แต่นี่เป็นสิ่งที่ชาวพุทธเรามองข้ามไป จำนวนไม่น้อยคิดว่าคนเราจะดีได้ อาศัยความเพียรพยายามส่วนบุคคลก็พอแล้ว เช่น อาศัยกรรมดีที่ทำไว้ ไม่ว่าจะในชาตินี้ หรือชาติที่แล้ว แต่มองข้ามอีกปัจจัยหนึ่ง นั่นคือ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม

ถ้าพระพุทธเจ้าไม่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในการหล่อหลอมให้คนเป็นคนดี หรือมีชีวิตที่งอกงาม พระองค์ย่อมไม่ทรงสถาปนาสงฆ์โดยมีวินัยเป็นตัวกำกับ เพื่อให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อความเจริญงอกงามของพระแต่ละรูป เราจะพบว่าคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้ความสำคัญกับเรื่อง ของสิ่งแวดล้อมไว้มาก ไม่เพียงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันสงบสงัดเป็นรมณีย์ แต่รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อกูล

เช่น มีการจัดสรรทรัพยากรที่ดี มีระเบียบแบบแผนทางสังคม
ที่เกื้อกูล ซึ่งช่วยให้ผู้คนมีชีวิตที่งาม รวมทั้งมีศีลธรรม

ในพระสูตรหนึ่งชื่อว่า**กฎทันตสูตร** พระพุทธเจ้าได้ตรัส
เล่าถึงพระราชาชื่อ**พระเจ้ามหาวชิตราช** พระองค์ต้องการจะทำ
มหายัญ หรือการบูชายัญครั้งใหญ่ มีการฆ่าสัตว์จำนวนมาก
จึงได้ปรึกษากับพราหมณ์ปุโรหิต พราหมณ์ปุโรหิตได้ท้วงว่า
การทำมหายัญในเวลานี้ยังไม่เหมาะ เพราะที่บ้านเมืองเต็ม
ไปด้วยโจรผู้ร้ายมากมาย จะต้องจัดการกับปัญหานี้ก่อน เมื่อ
พูดถึงปัญหานี้ พระราชาก็มีความคิดว่า จะต้องใช้อาชญา
กับโจรผู้ร้ายให้มากขึ้น เช่น จับมาจองจำ ทรมาน หรือประหารชีวิต
พราหมณ์ปุโรหิตก็ท้วงอีกว่า ทำเช่นนั้นไม่ได้ จะยังมีโจรผู้ร้าย
มากขึ้น

ปุโรหิตได้เสนอว่าวิธีที่จะทำให้โจรผู้ร้ายน้อยลง ก็คือ

๑. แจกพันธุ์พืช และอาหารให้กับชาวนา ชาวไร่อย่างทั่วถึง
๒. แจกทุนให้พ่อค้าให้ทั่วถึง
๓. แจกเงินเดือน และเบี้ยหวัด
ให้แก่ขุนนางและเหล่าเจ้าหน้าที่ให้ทั่วถึง

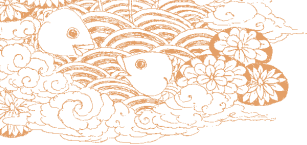
พระราชาก็เชื่อและ
ทำตาม ปรากฏว่าโจรผู้ร้ายหายไป ผู้คนอยู่อย่างมีความสุข
ไม่ต้องปิดบ้าน แม้แต่เด็กก็ยังมีความสุข พ่อคนรืออยู่นอกเม

น่าสนใจตรงที่พราหมณ์ปุโรหิตไม่ได้แนะนำว่าให้นิมนต์พระมาเทศน์เยอะๆ หรือให้สอนธรรมมากๆ แต่กลับเสนอว่าให้กระจายโภคทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นพืชพันธุ์อาหาร เงินทุน เบี้ยหวัดให้ทั่วถึง พุดง่าย ๆ คือว่า ทำให้ระบบเศรษฐกิจดี เมื่อระบบเศรษฐกิจดี ผู้คนก็จะมีศีลธรรม จิตรผู้ร้ายลดน้อยลง นี่เป็นตัวอย่างของการจัดสรรสิ่งแวดล้อมให้ดี ซึ่งจะมีผลส่งให้ผู้คนมีศีลธรรมมากขึ้น ปล้นจี้้น้อยลง

บ่อยครั้งเวลาเราพูดถึงการทำให้ผู้คนมีศีลธรรม มีความประพฤติที่ดีงาม เรามักจะนึกการใช้กฎหมาย ใช้อำนาจ หรือไม่ก็นึกถึงแต่การสอนศีลธรรม แต่มองข้ามการทำสิ่งแวดล้อมให้ดี

ในประเทศอังกฤษเคยมีการทดลองที่น่าสนใจ มีถนน ๒ สาย ที่อยู่ห่างกันไม่ถึง ๒ กิโลเมตร ทั้ง ๒ สาย มีสภาพคล้ายๆ กัน คือเป็นย่านคนจน และมีอาชญากรรมมากพอๆ กัน ถนนสายหนึ่งมีการดูแลเอาใจใส่อย่างดี เช่น ทำความสะอาดทุกวัน เก็บขยะทุกชิ้น ลบรอยขีดเขียนบนกำแพง มีการปลูกไม้ดอกตรงขอบถนน และรดน้ำเป็นประจำ ไฟริมถนนที่แตกก็ได้รับการซ่อม รวมทั้งซ่อมป้ายที่แตกหักและทาสีใหม่ เขาทำอย่างนี้ตลอดหนึ่งปี หลังจากนั้นเขานำสถิติอาชญากรรมของ

ถนนทั้ง ๒ สายมาเปรียบเทียบกัน ปรากฏว่าถนนสายที่สะอาด
และงดงาม มีอาชญากรรมลดลงเกือบครึ่งหนึ่ง

อาชญากรรมบนถนนสายแรกลดลงไปเกือบครึ่ง ทั้งๆ ที่
ไม่มีตำรวจมาลาดตระเวน ไม่มีการเทศน์ หรือการสอนศีลธรรม
ไม่มีการรณรงค์ด้วยคำขวัญ แต่เพียงทำสิ่งแวดล้อมให้ดี
ปรากฏว่า การลักขโมย ปล้น จี้ ลดลง การทดลองนี้ชี้ให้เห็นว่า
สิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมศีลธรรมหรือคุณธรรม
ของผู้คน อย่างน้อยก็ทำให้ผู้คนที่้ออาชญากรรมน้อยลง ใน
ทางตรงข้าม ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดี ศีลธรรมของผู้คนก็ตกต่ำได้

ประเด็นดังกล่าวมีกล่าวไว้ในจักกวัตติสูตรซึ่งเป็นพระสูตร
ที่พูดถึงปัจจัยการทางสังคม หมายถึงเหตุปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหา
ต่างๆ ในสังคม ข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า เมื่อความยากจน
แพร่ระบาด อทินนาทาน คือการลักขโมย ก็จะแพร่ระบาด
ทำให้เกิดการใช้อาวุธ และปาณาติบาตแพร่ระบาด จากนั้น
มูสาวาท รวมทั้งการส่อเสียดก็แพร่ระบาด แล้วการประพฤตินิด
ในกามก็แพร่ระบาดตามมา รวมทั้งการพูดคำหยาบ พูดจา
เพื่อเจ้อ จากนั้นความโลภและความคิดร้ายก็จะแพร่ระบาด
แล้วมิจฉาทิฎฐิก็จะแพร่ระบาดตามมา กล่าวอีกนัยหนึ่ง
อกุศลกรรมบถ ตั้งแต่ข้อแรกไปจนถึงข้อสุดท้าย จะเกิดขึ้น

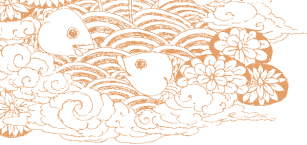
อย่างแพร่หลาย เมื่อความยากจนแพร่ระบาด

ข้อความในพระสูตรดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างคุณธรรมส่วนบุคคลกับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือทางเศรษฐกิจ

มีการวิจัยของศาสตราจารย์คนหนึ่งชื่อ Richard Wilkinson เขาได้ศึกษางานวิจัยมากมายที่เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจว่า มีผลอย่างไรเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และพฤติกรรมของผู้คน รวมทั้งปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม เขาพบว่าประเทศร่ำรวยที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจน้อย เช่น ญี่ปุ่น นอร์เวย์ สวีเดน เดนมาร์ก มีปัญหาทางสังคมน้อยกว่าประเทศร่ำรวยที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมาก เช่น สหรัฐ อังกฤษ โปรตุเกส สิงคโปร์ กล่าวคือ มีอาชญากรรมน้อยกว่าคนติดคุกน้อยกว่า วัยรุ่นท้องในวัยเรียนน้อยกว่า รวมทั้งผู้คนมีความระแวงกันน้อยกว่า

เขาไม่เพียงศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศร่ำรวยเท่านั้น แต่ยังศึกษาเปรียบเทียบระหว่างรัฐต่างๆ ในสหรัฐ ก็ได้ข้อสรุปเหมือนกันว่า รัฐที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจน้อย

มีปัญหาสังคมน้อยกว่ารัฐที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมาก เช่น อาชญากรรมมีน้อยกว่า คนติดคุกน้อยกว่า เป็นต้น

หนังสือของเขาที่ชื่อว่า *The Spirit Level* ซึ่งให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจมีผลอย่างมาก ต่อปัญหาสังคม และพฤติกรรมของผู้คน ทั้งในแง่ศีลธรรม สุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในสังคม งานชิ้นนี้เป็นการเสริมย้ำว่า สภาพสังคมมีผลต่อพฤติกรรม และคุณภาพจิตของผู้คน ซึ่งเชื่อมโยงกับคุณธรรมหรือศีลธรรมของผู้คน เพราะฉะนั้น ถ้าหากเราต้องการให้ผู้คนมีชีวิตที่เจริญงอกงาม ประกอบด้วยคุณธรรม เราจะมองข้ามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมไม่ได้ อย่างไรก็ตามดังที่อาตมาได้กล่าวแล้วว่าชาวพุทธจำนวนมากมองไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพของบุคคลกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เรามักจะได้ยินผู้คนพูดว่า ถ้าทำให้คนดีแล้ว สังคมก็จะดีไปด้วย แต่ไม่ได้มองต่อไปว่าถ้าสังคมไม่ดีคนก็จะดีได้ยาก และการทำให้คนดีเพิ่มขึ้น ก็ยังเป็นไปได้ยาก

ถ้าเราตระหนักถึงความสำคัญของสังคมที่มีต่อตัวบุคคลแล้ว เราก็จะไม่นิ่งดูดายในการทำให้สังคมหรือสิ่งแวดล้อมดีขึ้น เพราะถือว่าการส่งเสริมธรรมได้เหมือนกัน ตรงนี้ก็จะมีมาโยงไปถึงคู่สุดท้าย ที่อาตมาอยากจะนำมากล่าว

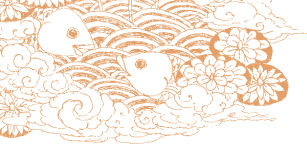

โลก กับ ธรรม

ดังได้กล่าวแล้วว่า ทำกิจกับทำจิต ต้องไปด้วยกัน ประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ท่านก็ต้องไปด้วยกัน โดยที่ประโยชน์ตนหรือประโยชน์ท่าน ไม่ว่าจะเป็ประโยชน์ขั้นต้นหรือประโยชน์ขั้นสูง ก็เกื้อกูลกัน บุคคลกับสิ่งแวดล้อมก็สัมพันธ์กัน

คู่สุดท้ายที่อยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าในระดับจริยธรรมก็คือ “โลก กับ ธรรม” คนทั่วไปมักจะมองว่าโลกกับธรรม เป็นสิ่งแยกกัน แต่ที่จริงแล้ว ถ้าเราอ่านพระไตรปิฎก จะพบว่าคำสอนของพระองค์ มีเรื่องโลกๆ เยอะเลย เรื่องโลกๆ หมายถึงเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทั่วไป หรือประโยชน์

ขั้นต้น เช่น คำสอนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การแบ่ง
ทรัพย์ การปกครอง แม้กระทั่งการกินอย่างไรไม่ให้อ้วน หรือ
การมีอายุยืนยาว เช่น ทรงแนะนำ ให้กินอาหารที่ย่อยง่าย
รู้จักทำความสบายให้กับตัวเอง แต่ก็ไม่ทำความสบายให้มาก
เกินไป มีศีล และมีกัลยาณมิตร เป็นต้น คำสอนเกี่ยวกับเรื่อง
ทรัพย์ การทำมาหากิน การดูแลสุขภาพ เหล่านี้จัดว่าเป็นเรื่อง
ทางโลกทั้งนั้น แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงสอน ไม่ได้สอนแต่เรื่อง
หลุดพ้นจากทุกข์ หรือสอนธรรมชั้นโลกุตตระเท่านั้น

ถ้าเราตระหนักว่า โลกกับธรรมไม่ได้แยกกัน ก็จะทำให้เห็นว่าการ
ทำงานทางโลก ก็สามารถส่งเสริมธรรมได้ ทำงานทางโลก
อาจจะหมายถึง การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ดี มีความสงบสันต์
มีธรรมชาติที่เจริญตาเจริญใจ หรือช่วยให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำ
น้อยลง แม้กระทั่งการสร้างสะพาน การขุดบ่อน้ำ ซึ่งเป็นเรื่อง
ทางโลก แต่ก็สามารถส่งเสริมธรรมได้

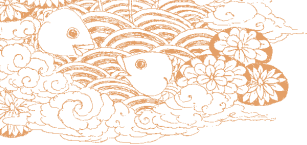
ตัวอย่างที่เด่นชัดในเรื่องนี้คือพระเจ้าอโศก พวกเรา
คงทราบแล้วว่า นอกจากการส่งเสริมพุทธศาสนา ชำระสงฆ์
ให้บริสุทธิ์แล้ว พระองค์ยังทรงใส่ใจกับการสงเคราะห์ราษฎร
เช่น สร้างสวน ขุดสระน้ำ ทำถนนหนทาง สร้างที่พักคนเดินทาง
สิ่งเหล่านี้พระองค์ไม่ได้ทำเพื่อบำบัตทุกข์ บำรุงสุขแก่ผู้คน

เท่านั้น หากยังทรงมุ่งหวังให้คนประพฤติธรรมด้วย เห็นได้จากจารึกพระเจ้าอโศก ตอนหนึ่งมีข้อความว่า “ที่ข้าฯ ได้ทำการเช่นนี้ ก็ด้วยจุดมุ่งหมายข้อนี้ คือเพื่อให้ประชาชนทั้งหลายประพฤติปฏิบัติตามธรรม” เห็นได้ชัดเลยว่าในทัศนะของพระเจ้าอโศก การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม การสงเคราะห์ด้วยวัตถุ สามารถส่งเสริมให้ผู้คนปฏิบัติธรรม แสดงให้เห็นว่าโลกกับธรรมไม่ได้แยกกัน

แต่เดี๋ยวนี้ เรามองโลกกับธรรมแยกกัน เช่น ถ้าจะส่งเสริมให้คนมีธรรม ก็ต้องแนะนำให้ไปปฏิบัติธรรม ฟังธรรม หรือจัดให้มีการเทศนา แสดงธรรมมาๆ แต่เราไม่ได้มองว่าการจัดสรรสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกิจกรรมทางโลกนั้นส่งเสริมธรรม หรือเป็นการปฏิบัติธรรมได้ ดังพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “ชนเหล่าใดปลูกสวน ปลูกป่า สร้างสะพาน จัดที่บริการน้ำดื่ม และบึงบ่อสระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้นย่อมเจริญงอกงามทั้งคืนทั้งวัน ตลอดทุกเวลา”

การทำงานทางโลกก็ส่งเสริมธรรม ท่านอาจารย์พุทธทาสจึงบอกว่า “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” การทำงานนี้ท่านหมายความว่ารวมถึงการประกอบอาชีพ หรือการทำงานในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นงานทางโลก ถ้าเราทำงานทางโลกเป็น เราก็

“

ถ้าเราศึกษาธรรมและวินัยควบคู่กัน
จะพบว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญอย่างมาก
กับการสร้างและสรรหาสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล
ทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นรมณีย์
คือเป็นธรรมชาติที่สงบ สว่าง
และสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือหมู่คณะ
ที่อยู่กันอย่างเรียบร้อย โดยมีพระวินัยเป็นตัวกำกับ

”

จะใช้การทำงาน ให้มาส่งเสริมหรือสนับสนุนการทำจิต ทำให้มีสติ
ลดความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดติด ถือมั่น ในความสำเร็จ ไม่หวั่นไหว
ในคำวิพากษ์วิจารณ์ สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นธรรมะทั้งนั้น

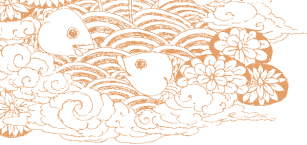
เมื่อเรารู้จักทำงานทางโลก เช่น ทำงานอย่างมีสติ ธรรม
ในใจเราก็งอกงาม อีกทั้งยังสามารถส่งเสริมธรรมให้เกิดขึ้นในใจ
ของผู้คนด้วย เพียงแค่เราทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นรมณีย์ มีต้นไม้
มีความสงบสงัด ไม่ว่าในวัด ในสถานที่สาธารณะ อาตมาเชื่อว่า
ผู้คนจะมีความรู้สึกสงบเย็น และมีใจน้อมเข้าหาธรรม ไม่ใช่แค่
สุขภาพจะดีขึ้นเท่านั้น แต่จิตใจยังจะใฝ่ธรรมได้ง่าย เวลาจะ
ปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะการเจริญสติ ทำสมาธิภาวนา ก็ทำได้ง่ายขึ้น
สะดวกขึ้น

ฉะนั้น เราอย่ามองข้ามสิ่งที่เราเรียกว่างานทางโลก เพราะว่าถ้าเราทำให้ดี มันก็ส่งเสริมธรรมได้ พระเจ้าอโศกทรงเห็นความสัมพันธ์ และความสำคัญของเรื่องนี้ มาตั้ง ๒๕๐๐ ปีแล้ว ที่จริงคนแต่ก่อนก็เห็นข้อนี้ อย่างการทำบุญ คนสมัยก่อนก็มองว่าทำได้หลายวิธี ไม่จำเป็นต้องมาทำกับพระ หรือทำที่วัด แต่ทำกับชุมชนก็ได้

มขมานพ เป็นแบบอย่างที่ชาวพุทธพึงปฏิบัติ เรื่องราวของมขมานพ คนไทยสมัยก่อนรู้จักดี เพราะอยู่ในตำนานที่คนไทยสมัยก่อนเรียกว่า *กำเนิดพระอินทร์* เรื่องราวของท่านอยู่ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ที่ชาวพุทธนำมาเล่าสืบทอดกันมา

มขมานพ เป็นคนที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่ไหนสกปรก ก็ชอบทำความสะอาดให้น้ำอยู่ ที่แรกก็ทำลานในหมู่บ้านให้เรียบร้อยน้ำรินรมย์ ภายหลังก็ไปพัฒนาถนนหนทาง ปรับทางเข้าหมู่บ้านให้ยานพาหนะเข้าออกได้สะดวก สร้างศาลาขึ้นที่สี่แยก แล้วก็ขุดสระน้ำ สร้างสะพาน ตอนหลังทำงานจนค่าเพื่อนบ้านถามว่าไปทำอะไรมา เขาก็ตอบว่า “*ไปทำบุญ ชำระทางสวรรค์*” ตอนหลังก็มีคนอื่นเห็นดีเห็นงามด้วย มาร่วมสมทบ จนมีถึง ๓๓ คน ภายหลัง มขมานพได้ชักชวนให้ชาวบ้านมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ละเว้นอบายมุข จนชาวบ้านรักษาศีลทั้งหมู่บ้าน

มฆมานพและพวกเมื่อสิ้นชีวิตก็ไปเกิดในสวรรค์ โดยมฆมานพได้เป็นท้าวสักกะหรือพระอินทร์ เรื่องราวของมฆมานพอาจเป็นแบบอย่างให้พระเจ้าอโศกบำเพ็ญบุญกุศลส่งเสริมธรรมด้วยการสร้างสะพาน ขุดบ่อน้ำ ดั่งที่กล่าวมาก็ได้

เพราะฉะนั้น การทำบุญจึงไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นเรื่องศาลาล้วนๆ การทำอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แม้เป็นเรื่องทางโลกก็เป็นการทำบุญเช่นกัน เป็นการส่งเสริมธรรมในใจของตนเอง และส่งเสริมธรรมในใจของผู้อื่นที่ได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้นๆ ด้วย พระสมัยก่อน ท่านทำงานทางโลกมาก เช่น สอนวิชาทางโลก สอนวิชาช่าง วาดรูปหล่อพระ รักษาคนด้วยสมุนไพร บางที่ท่านก็ชวนชาวบ้านพัฒนาหมู่บ้าน เวลาชาวบ้านทะเลาะกัน ท่านก็ช่วยไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้ง งานเหล่านี้เป็นเรื่องทางโลกทั้งนั้น แต่ท่านก็รู้ว่าการทำอย่างนั้นเป็นการส่งเสริมธรรม และตัวท่านเองก็ได้ทั้งธรรม ท่านก็ยังเจริญภาวนา และสอนธรรมะให้กับผู้คนด้วย

สรุปก็คือว่า ในการฝึกฝนเพื่อพัฒนาตน หรือพัฒนาบุคคลนั้น เราต้องทำควบคู่ไปกับการเกื้อกูลผู้อื่น ควบคู่ไปกับ

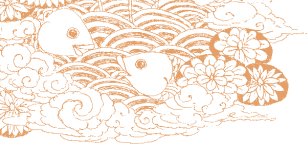
การสร้างประโยชน์ท่าน รวมทั้งการจัดสรรสิ่งแวดล่อมให้แก่อุกุล

อาตมาขอกลับมาเรื่องสิ่งแวดล่อมกันอีกครั้ง

เรื่องนี้ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เขียนไว้ชัดเจนมาก อาตมาอยากนำข้อเขียนของท่านมากล่าวในที่นี้ เพราะเดือนสติชาวพุทธได้ดีมาก คือท่านเห็นว่า การจัดสรรสิ่งแวดล่อมให้ติงามนั้นเป็นสิ่งสำคัญต่อความเป็นไปของพุทธศาสนา ท่านยังย้ำให้เราเอาสารัตถะของวินัยมาใช้ เพื่อจัดสรรสิ่งแวดล่อมให้แก่อุกุลต่อธรรมของผู้คน

“ถ้าหลงลืมความหมายที่ลึกซึ้งของวินัย ไม่นำเอาเจตนารมณ์ทางสังคมของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในวินัยมาใช้ปฏิบัติ ไม่นำเอาสารัตถะของวินัยออกมาจัดดำเนินการในด้านวิธีการ และไม่จัดสรรระเบียบแบบแผนแห่งความเป็นอยู่และความประพฤติ หรือระบบชีวิตแบบพุทธ ชนิดที่สมสมัยปฏิบัติได้จริง ขึ้นมาเผยแพร่ พร้อมไปกับการแสดงเนื้อหาและหลักการของธรรม ก็น่ากลัวว่า พุทธศาสนาจะต้องประสบภาวะการณ์ที่เป็นผลต่อไปนี้ คือ

- เขตแดนแห่งการปฏิบัติตามหลักการของพุทธศาสนา หรือวงการดำเนินชีวิตแบบพุทธจะรัดตัวแคบเข้า และจะเป็นแต่ฝ่ายรับ ไม่ได้เป็นฝ่ายรุกเลย ทำให้ชุมชนชาวพุทธถอยร่นห่างออกไปจากสังคมมนุษย์ยิ่งขึ้นเรื่อยๆ เหมือนหนีไปรวมกันอยู่บนเกาะที่ถูกน้ำล้อมรอบ ขาดจากชาวมนุษย์อื่น

- สภาพแวดล้อมต่างๆ โดยเฉพาะสังคมจะเปลี่ยนไปตามอำนาจปรุงแต่ง และแรงกระแทกจากปัจจัยภายนอกอย่างอื่นๆ โดยที่พุทธศาสนาแทบไม่มีส่วนร่วมสร้างสรรค์ควบคุมได้เลย และเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนา สภาพเช่นนั้นก็จะมีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ถึงขั้นที่การปฏิบัติตามหลักการของพุทธศาสนา ไม่อาจเป็นไปได้เลย หากเป็นไปเช่นนั้นก็นับได้ว่าเป็นการปล่อยปละละเลยตกอยู่ในความประมาทอย่างหนึ่งของชาวพุทธเอง”

ข้อความข้างต้นท่านได้เขียนไว้ในหนังสือ พุทธธรรม เมื่อเกือบ ๔๐ ปีที่แล้ว แต่ทุกวันนี้あたมาก็ยังไม่เห็นว่าชาวพุทธส่วนใหญ่มีความตื่นตัว หรือตระหนักในเรื่องนี้เลย เพราะฉะนั้นเราก็คงเห็นได้ว่าสิ่งที่ท่านเตือนเอาไว้ว่า “อาจเป็นไปได้ถึงขั้นที่การปฏิบัติตามหลักการของพุทธศาสนาไม่อาจเป็นไปได้เลย...” นั้นวันมีแนวโน้มที่จะปรากฏชัดเจนขึ้น

อาตมาได้กล่าวมาพอสมควร เพื่อชี้ให้เห็นถึงภาพรวมของคำสอนของพระพุทธองค์ในระดับจริยธรรมว่าประกอบเป็นคู่ๆ ซึ่งเราจะมองข้ามแต่ละด้านในแต่ละคู่ไม่ได้เลย ต้องทำควบคู่กันไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของประโยชน์ตนกับประโยชน์ท่าน การทำกิจกับการทำจิต ประโยชน์ขั้นต้นกับประโยชน์ขั้นสูง หรือขั้นสูงสุด บุคคลกับสิ่งแวดล้อม โลกกับธรรม การปฏิบัติให้ครบคู่เหล่านี้ต้องใช้ปัญญา และใช้สติด้วย ไม่เช่นนั้นจะเหวี่ยงไปทางด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งก็จะทำให้เกิดผลเสีย หรืออย่างน้อยก็ทำให้การปฏิบัติไม่ได้ผลเท่าที่ควร แต่ถ้าเราเข้าใจในความเป็นคู่ของธรรมะในระดับจริยธรรม และนำมาใช้ปฏิบัติกับตัวเราเอง อาตมาเชื่อว่า จะเกิดความเจริญงอกงามทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม รวมทั้งพระพุทธศาสนาด้วย

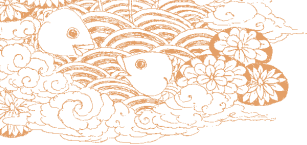

บูชาบุคคลควรบูชา ด้วยการปฏิบัติ

ทั้งหมดที่อาตมากล่าวมา จะว่าไปก็ได้อาศัยสติปัญญาของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์มาเป็นพื้นฐานไม่ใช่น้อย แม้กระทั่งถ้อยคำ หรือคำพูด เช่น “ทำจิต กับ ทำกิจ” ก็มาจากงานคิดงานเขียนของท่าน อย่างไรก็ตามงานคิดงานเขียนของท่านนั้นมีความลุ่มลึกมาก ที่อาตมานำมาแสดงนี้ค่อนข้างหายาบ แต่ก็คงช่วยให้ทุกท่านได้เห็นอะไรบางอย่างชัดเจนขึ้น แม้กระนั้นก็อาจมีความผิดพลาด อาตมาก็ขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

ส่วนตัวของอาตมานั้น นับตั้งแต่เริ่มสนใจและศึกษา พุทธศาสนา ก็ได้อาศัยงานเขียนของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นพื้นฐานมาโดยตลอด งานเขียนของท่านมีส่วนอย่างมากที่เดียวที่ทำให้อาตมาเห็นถึงความลุ่มลึกของพุทธศาสนา ได้เห็นว่าธรรมะของพระพุทธเจ้า เป็นสิ่งประเสริฐอย่างยิ่ง

ในตอนท้ายของหนังสือพุทธธรรม ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ได้พูดถึงคุณค่าแห่งธรรม ซึ่งผู้ที่ได้ศึกษาอย่างลึกซึ้งอดประทับใจไม่ได้ พระสาวกสมัยพุทธกาล เมื่อศึกษาและปฏิบัติจนเข้าถึงอานิสงส์แห่งธรรมะอย่างลึกซึ้งหลายท่านอุทานด้วยความปิติ อย่างเช่นบางท่านอุทานว่า **“อโห ธรรมสุรมตยา”** แปลว่า **“พระธรรมช่างเป็นธรรมดั่งงามเลิศล้ำแท้”** ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ก็กล่าวเช่นกันว่า เมื่อได้ศึกษาธรรมะอย่างลึกซึ้งแล้ว ก็เกิดความซาบซึ้งและฉันทะในธรรม ไม่ต่างกับสาวกในสมัยพุทธกาล ท่านจึงมีความตั้งใจว่า จะประกาศความดั่งงามของพระธรรมนี้ ให้ผู้คนรับรู้โดยทั่วกัน

อาตมาอยากเชิญชวนท่านทั้งหลาย ให้มาเห็น ให้มาชื่นชม และซาบซึ้งในความดั่งงามเลิศล้ำของพระธรรม อาตมา

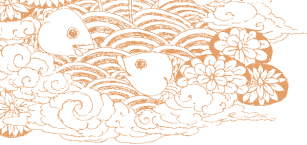
เชื่อว่า นี่คือการมุ่งมั่นของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ตลอด
ช่วงเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้ท่านอุทิศตนเพื่อการสอน
การเขียน และการผลิตผลงานทางธรรมมากมาย

ดังได้กล่าวแล้วว่าอาตมาเองได้เห็นความประเสริฐเลิศล้ำ
ของพุทธศาสนา ของพระธรรม แม้จะเพียงเสี้ยวหนึ่งที่
พระสวาทได้เห็น หรือเสี้ยวหนึ่งที่ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้
ประจักษ์ แต่ก็เพราะได้อาศัยผลงานของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช
เป็นสำคัญ นอกเหนือจากครูบาอาจารย์ท่านอื่น

เพราะฉะนั้น การบรรยายในวันนี้ ขอถือเป็นส่วนหนึ่ง
ของการบูชาคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งมีอายุครบ ๘๐ ปี
เมื่อวานนี้ ที่จริงท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ท่านเน้นย้ำนักย้ำหนา
ว่า อย่ามาให้ความสำคัญกับตัวท่าน เพราะว่าสำหรับท่านแล้ว
“ผู้ที่สำคัญที่สุดก็คือพระพุทธเจ้า” และในโอกาสเช่นนี้ ท่าน
ไม่ประสงค์ที่จะให้ใครมาพูดเชิดชูถึงคุณงามความดีของท่าน
ดังที่ลูกศิษย์แต่ละท่านทั้งหลายคงทราบดี

แต่ว่าเราชาวพุทธทั้งหลายย่อมถือว่าการบูชาบุคคลควร
บูชา เป็นมงคลอันสูงสุด และโอกาสนี้ก็เป็นโอกาสหนึ่ง ที่เรา
สมควรที่จะบูชาบุคคลที่ควรบูชา อย่างท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช

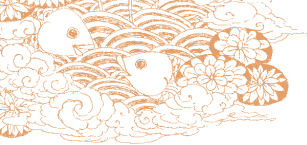

พระพุทธโฆษาจารย์ ที่จริงไม่จำเป็นต้องเป็นวันนี้ หรือว่าวันไหน แต่ควรจะทำทุกวัน และไม่ใช้เพื่อเชิดชูท่านเป็นส่วนตัว เพราะท่านเองก็ไม่ประสงค์อย่างนั้น แต่เป็นการเชิดชูเพื่อส่งเสริมธรรม ดังนั้น ถ้าเราจะบูชาคุณท่าน ก็ควรบูชาด้วยการปฏิบัติธรรม ซึ่งควรทำความเข้าใจกับการศึกษาผลงานของท่าน ถ้าเราอยากจะบูชาคุณท่าน ก็ขอให้เราศึกษาผลงานของท่านมากๆ เพื่อเป็นสะพานไปสู่ธรรมของพระพุทธองค์

อาตมาเชื่อมั่นว่าสะพานเส้นนี้ จะพาเราเข้าสู่ธรรมของพระพุทธองค์ได้อย่างถูกต้อง และเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ เพื่อให้เราได้ประจักษ์แจ้ง จนสักวันหนึ่ง เราก็จะสามารถถอนขึ้นมาจากความมืดมิดเช่นกันว่า **อโห ธมฺมสุธมฺมตา** “พระธรรมช่างเป็นธรรมดั่งงามเลิศล้ำแท้”

ปฏิบัติธรรม

ให้ครบคู่และรอบด้าน

พระไพศาล วิสาโล

www.visalo.org

 ข้อธรรม คำสอน
พระไพศาล วิสาโล

 Phra Paisal Visalo

 วัดป่าสุคะโต
ธรรมชาติ ที่พักใจ

ธรรมกัลยาณธรรม

หนังสือดีลำดับที่ ๓๙๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤษภาคม ๒๕๖๒ จำนวนพิมพ์ ๔,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย

ธรรมกัลยาณธรรม ๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐ โทรศัพท์ ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓ และ ๐-๒๗๐๒-๙๖๒๔

ภาพปกและลายเส้น ศิลปิน กิตติ ปริเมธาชัย

ออกแบบปก/รูปเล่ม คนข้างหลัง พิสูจน์อักษร ทีมงานกัลยาณธรรม
อนุเคราะห์จัดพิมพ์โดย บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐

สัพพทานัง อัมมทานัง ชินาติ การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

www.kanlayanatam.com

[Line@kanlayanatam](https://line.me/tv/@kanlayanatam)

 [kanlayanatam](https://www.facebook.com/kanlayanatam)

Pdf Book [เผยแพร่บนออนไลน์](#)

อาตมาเชื่อมั่นว่าสะพานเสื่อนี้
จะพาเราเข้าสู่ธรรมของพระพุทธองค์ได้อย่างถูกต้อง
และเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ
เพื่อให้เราได้ประจักษ์แจ้ง
จนสักวันหนึ่ง เราก็จะสามารถอุทานขึ้นมา
ด้วยความปีติเช่นกันว่า
อโห ธรรมสุทมมตา
“พระธรรมช่างเป็นธรรมดั่งงามเลิศล้ำแท้”

www.kanlayanatam.com
Facebook : kanlayanatam